

de Strandloper

49e jaargang • nummer 1

maart 2017

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Gab de Croock

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

J. Eisenga (Jaap) voorzitter, Bremkant 46, 2203 NG Noordwijk voorzitter@strandloper.nl
G.C.H.A. Hageman (George), secretaris, Van Struykstraat 27, 2203HC Noordwijk 071-3617510
secretaris@strandloper.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk penningmeester@strandloper.nl
A. Swanen (Anneke), Waterkers 69, 2231 DN Rijnsburg a.swanen@ziggo.nl
S. van der Meij (Sam), Voorhousterweg 75a, 2231 ND Rijnsburg spardrop@gmail.com
A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Albert Plesmanlaan 22, 2171 RE Sassenheim annetdewilligen@live.nl
P. Sonius (Petra) p.sonius@gmail.com

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

Ledenadministratie

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk
penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 650 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Bezorging: Jan Jacobs, Componistenlaan 31, 2215 SN Voorhout, Telefoon: 0624400707

jan-jacobs@ziggo.nl

Homepage vereniging: <http://www.strandloper.nl>

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

Druk: Multicopy, Katwijk

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 49e jaargang nummer 2: 7 mei 2017

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Velduil, <i>foto Gab de Croock</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>George Hageman</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen, <i>George Hageman, Jaap Eisenga</i>	pag. 7
Jaarverslag 2016, <i>George Hageman, Jaap Eisenga</i>	pag. 11
Uitnodiging voor de <i>jaarvergadering 2017</i> , <i>George Hageman</i>	pag. 18
Jaarrekening VNVN, <i>Koene Vegter</i>	pag. 19
Voor aankondiging Waddenweekend 2017, <i>Ruurd Eisenga</i>	pag. 21
IVN-jubileumwandeling, <i>Dineke Kistemaker</i>	pag. 22
Vogelzangcursus 2017, <i>Dineke Kistemaker</i>	pag. 23
Verslag AWD-broedvogeltellingen 2016, <i>Leo Schaap</i>	pag. 23
Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld 2016, <i>Koene Vegter</i>	pag. 29
Broedvogelinventarisatie AWD De Westhoek 2016, <i>Jos Zonneveld</i>	pag. 31
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 32
• Ruud van der Meijden e.a. 2016. <i>Wilde planten van de Benelux, een veldgids</i>	
• S. Broekhuizen e.a. 2016. <i>Atlas van de Nederlandse zoogdieren - Natuur van Nederland 12</i>	
• Achilles Cools 2016. <i>De goudvink</i>	
De Bruine beer van Noordwijk, <i>Wim Kuijper</i>	pag. 34
Bijzondere plantenvondsten in 2016, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 37
Waarnemingen oktober, november en december 2016, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 40

Bij de voorplaat

Velduil

foto Gab de Croock

In de winter van 2014/2015 waren maanden achtereen enkele Velduilen in de Elsgaesterpolder te zien. Gab de Croock was zo gelukkig om op 4 maart 2015 een van deze uilen voor de lens te krijgen. Het leuke van Velduilen is dat ze overdag jagen. Dit wijst er op dat deze uil eigenlijk in het hoge noorden thuishoort waar het in de zomer niet donker wordt. Ook al broeden ze ten zuiden van de poolcirkel, dat foerageren overdag hebben die Velduilen nooit afgeleerd.

De Velduil is in ons land een zeldzame broedvogel, die alleen nog op enkele Waddeneilanden te vinden is. In 2014 was dat anders. Vooral in Friesland was in dat jaar sprake van een ware muizenplaag. Tientallen paren gingen daar broeden, vaak tweemaal achtereen. De nesten lagen in veel gevallen gewoon in het raaigras van intensieve veehouderijen. Dankzij nestbescherming dat jaar vlogen enkele honderden jonge Velduilen uit. Blijft natuurlijk de vraag hoe het mogelijk is dat zoveel Velduilen door hadden dat heel Friesland een tafeltje-dek-je was! In normale jaren trekken er elk najaar wel enkele Velduilen door onze regio. De meeste waarnemingen komen dan uit de zeeduinen. Bijzonder was de waarneming van een rustende Velduil op de binnenplaats van school "het Duin" in Boerenburg op 9 november 2016.

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda

Inloopochtenden

Zaterdag 1 april	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 6 mei	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 3 juni	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 1 juli	10.00 – 12.00 uur

Inloopmiddag voor de jeugd

Zaterdag 13 mei 2017

Tijd: 14.00 - 16.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

In ons natuurcentrum is veel te doen voor kinderen (en hun ouders). Met behulp van een vragenlijst over onze prachtige landschapskasten, kom je veel te weten over de natuur rondom Noordwijk. Ook kunnen er diverse leuke natuurspellen gedaan worden. Daarnaast is er niet alleen voor kinderen veel te ontdekken, maar hebben we ook informatie voor ouders en leerkrachten over de Jeugdnatuurclub en de diverse mogelijkheden wat betreft excursies voor (basis)scholen. Deze activiteiten kunnen wij zowel binnen in het natuurcentrum als buiten in het bos, duin of op het strand organiseren; tevens is er informatie over hoe u begeleider kunt worden. Kom ontdekken wat de vereniging te bieden heeft voor kinderen.

Inloopmiddag Jeugd foto: Piet Broekhof

Algemene ledenvergadering

Vrijdag 31 maart 2017

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum

Agenda: zie elders in deze Strandloper. Aansluitend is er een lezing.

Jeugdactiviteiten

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mail adres: jeugdnatuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groepsgrootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf!

De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 in Noordwijk.

In het Jan Verwey Natuurcentrum

Zaterdag 25 maart 2017

Tijd: 10.00 – 11.15 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum

In ons Natuurcentrum staan prachtige vitrines met verschillende landschappen. Via een opdrachtformulier komen jullie veel te weten over de vele opgezette dieren in duin, bos, polder of op het strand. Ook doen we het Landschapsspel. We gaan zelf landschappen maken en proberen de juiste vogels en dieren daar in te zetten.

Alles over vogelveren foto: George Hageman

Verenpracticum (jeugdactiviteit)

Zaterdag 8 april 2017

Tijd: 10:00 - 11:30 uur

Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum

Altijd al alles willen weten over veren? Kom dan naar het Verenpracticum!

Henk van Haastregt geeft deze ochtend een bijzonder practicum om ons van alles te laten ontdekken over vogelveren. Waarom hebben veren kleuren? Waarom zijn sommige stug en andere donzig? Dit zijn enkele vragen waar we deze ochtend antwoorden op zullen vinden.

Slootje achter Offem foto: Claire Schaap

Slootjesexcursie (jeugdactiviteit)

Zaterdag 20 mei 2017

Tijd: 10.00 – 11.15 uur

Plaats: Varkensboslaan (achter Offem)

Wat leeft er onder de waterspiegel van een schoon slootje?

Onder leiding van Wim Kuijper gaan we met schepnetjes voorzichtig op zoek naar allerlei spannende waterdierpjes, zoals kikkervisjes, bootsmannetjes, libellenlarven, stekelbaarsjes enz. Wie weet vang jij dit keer de grote waterkever! Nadat een ieder de beestjes goed bekeken heeft, gaan ze weer terug de sloot in.

Excursies

Het algemene e-mail adres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is:

excursies@strandloper.nl

Baardman in de Rietputten foto: Jos Zonneveld

Vogels in de Rietputten van Vlaardingen

zaterdag 25 maart 2017

Tijd: 8.00-12.30 uur

Plaats: vertrek vanaf sportpark Duinwetering Tussen Vlaardingen en Maassluis, ingeklemd tussen de spoorlijn en de Nieuwe Waterweg ligt een fraai moerasgebied dat Natuurmonumenten via een wandelpad uitstekend bereikbaar heeft gemaakt. We hopen hier soorten als Baardman, Blauwborst en Roerdomp te zien (en te horen!). Misschien staan de Kievitsbloemen al in bloei. Aanmelden bij Jos Zonneveld (0622017081) of via excursies@strandloper.nl

Offem in het voorjaar foto: George Hageman

Wandeling landgoed Offem

vrijdag 21 april 2017

Tijd: 19.00-21.00 uur Plaats: ingang Offem aan de Nieuwe Offemweg

Deze oude buitenplaats tegen de oude dorpskern aan is niet voor publiek toegankelijk en daardoor een oase van

rust. Naast het gevarieerde bomenbestand valt de rijke flora op, met soorten als Lenteklokje, Bosanemoon, Haarlems klokkenspel en Wilde hyacint. Op het landgoed broeden vooral soorten als Zwartkop, Glanskop en Grote Bonte Specht.

Huys te Warmont foto: Wolk(Wikipedia)

Wandeling Huys te Warmont

Zondag 14 mei 2017

Tijd: 8.00-11.00 uur

Plaats: vertrek vanaf sportpark Duinwetering

In het parkbos rond het kasteel is een gevarieerde flora te zien met onder andere Lenteklokje, Bosanemoon, Witte klaverzuring en Bosereprijs. Verder is het oude loofbos rijk aan broedvogels zoals Grote Bonte Specht, Boomklever, Zwartkop en Glanskop. Ook is er een broedkolonie van Blauwe Reigers. Aanmelden bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via

excursies@strandloper.nl

Teer guichelheil Kennemerstrand foto: George Hageman

Planten op het Kennemerstrand

Zaterdag 10 juni 2017

Tijd: 8.00-12.30 uur

Plaats: vertrek vanaf sportpark Duinwetering

Ten zuiden van IJmuiden ligt het Kennemermeer. Langs de oost- en zuidrand heeft zich een bijzonder rijk plantengebied ontwikkeld. De plantenlijst is lang en telt veel bijzondere soorten zoals Groenknolorchis, Teer guichelheil, Moeraskartelblad en Dwergbloem. Ook gaan we bij de jachthaven kijken waar we Zeekool en Zeevenkel zullen zien. Na veel regen zijn bergschoenen of laarzen aan te bevelen! Aanmelden bij Jelle van Dijk (071-3610833) of via excursies@strandloper.nl

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, adres: Zilverschoon 20. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang voor leden is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol.
- Niet-leden betalen € 5,- entree. Graag gepast betalen aan de deur.
- Reserveren is niet mogelijk.

NB. De toegangskaarten voor de eventuele extra lezingen die we organiseren met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal. De kosten daarvoor zijn € 5 per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren.

Een passie voor Zweden

Vrijdag 31 maart 2017

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Dineke Kistemaker en **Kees Verweij** hebben hun hart verpand aan Zweden. In het voorjaar trekken ze door het land en zien daar de vogels broeden die in Nederland overwinteren of doortrekken, zoals Koperwiek, Kramsvogel, Brilduiker, Grote Zaagbek, Wilde Zwanen en Pestvogels. Ze hebben inmiddels bijna alle soorten uilen gezien of gehoord, dit jaar ook de lang gedroomde Laplanduil. Naast vogels zien ze ook Rendieren, Elanden of een Sneeuwhaas. En dat allemaal in het seizoen waarin bossen en bermen volop in bloei staan met zeldzame orchideeën, Bosanemonen of Leverbloempjes. Ben je nieuwsgierig geworden en wil je meer zien en horen over dit prachtige land, kom dan naar de lezing, die vooraf wordt gegaan door de algemene ledenvergadering.

Laplanduil foto: Dineke Kistemaker

Albert Beintema over de Grutto

Vrijdag 28 april 2017

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Bioloog **Albert Beintema** is de Gruttokenner van ons land. Hij was als ecooloog actief in binnen- en buitenland. Al in de jaren zestig en zeventig deed hij onderzoek naar de Grutto. Hij constateerde dat het niet de goede kant uit ging. En dat terwijl ons land toen nog 125.000 broedparen telde. In veertig jaar tijd is twee derde van de Grutto's uit Nederland verdwenen. Met zijn boek *de Grutto* won hij de **Jan Wolkersprijs 2016**. Op levendige wijze verhaalt hij over zijn ervaringen in het veld met de Grutto. Samen met Boekhandel van der Meer en Bibliotheek Bollenstreek organiseren wij deze lezing. De toegangskaarten zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal. De kosten daarvoor zijn € 5,- per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren.

Grutto foto: George Hageman

Bestuursmededelingen maart 2017

Het jubileumjaar zit er op. Op de gezellige Nieuwjaars-receptie op 8 januari memoreerde Jaap Eisenga nog even aan het voorbije jubileumjaar. De jubileumcommissie en het bestuur kunnen terugkijken op een zeer geslaagd jaar. Mede door alle activiteiten is het ledental gestegen naar 630, hoger dan ooit tevoren. Tijd om weer vooruit te kijken en te werken aan onze doelstelling: de prachtige, maar ook kwetsbare natuurgebieden en landgoederen rondom Noordwijk en de natuur in het dorp te behouden en iedereen de mogelijkheid te bieden er meer over te leren en ervan te genieten. Hoog op die agenda staat de realisatie van het strandreservaat Noordvoort. De provincie heeft haar goedkeuring gegeven, dus nu de praktische uitvoering. Het streven was om nog voor de zomer daarmee te beginnen, maar met het broedseizoen in aantocht, lijkt het toch later dit jaar te worden. Leo Schaap en Jaap Eisenga houden namens onze vereniging de druk op de ketel.

Nieuwjaars receptie 2017 foto: George Hageman

Het gerenommeerde National Geographic heeft het Noordwijkse strand onlangs uitgeroepen tot één van de 21 beste stranden in de wereld. Niet het schone zeewater of het opgeruimde strand heeft gezorgd voor deze uitverkiezing, maar vooral het hondvriendelijke beleid van de gemeente. Bij onze ooster- en zuiderburen wordt door Noordwijk Marketing een campagne gevoerd om Noordwijk als hondvriendelijke badplaats te promoten.

De verantwoordelijke wethouder sprak zich ook uit voor een beleid waarbij honden buiten het zomerseizoen overal op het strand welkom zijn. Onze vereniging beijvert zich voor een beleid waarbij er ruimte is voor honden, maar met voldoende rust voor de vogels. Iedereen kent het beeld van rennende honden die spelenderwijs alle op het strand rustende vogels weggagen. Op de rustige delen van het strand zouden honden alleen aangelijnd welkom moeten zijn, zodat ook de Grote Burgemeester daar kan verblijven.

Thijs van Kolfschoten en Wim Kuijper bij de vindplaats in de AWD
Foto: Rob Buiter

Half december was Noordwijk weer even landelijk in het nieuws. Resten van een van de laatste levende Bruine beren van Nederland zijn bij Noordwijk gevonden door ons lid Wim Kuijper. In een duinvallei in de Amsterdamse Waterleiding Duinen vond Wim min of meer bij toeval een compleet skelet van een onderpoot van een Bruine beer. De leeftijd van de resten is vastgesteld door middel van koolstofdatering. De ouderdom van de gevonden botten ligt tussen 880 en 970 na Christus. Het betreft daarmee een van de laatste in het wild levende Bruine beren in Nederland. Door ontbossing en jacht verdween de Bruine beer omstreeks 1000 na Christus uit Nederland. Wim Kuijper vertelt dat hij na het ANP-bericht door alle landelijke bladen benaderd werd voor een interview. Op 25 december werd hij met Thijs van Kolfschoten (hoogleraar paleozoölogie) uitgebreid geïnterviewd in het programma Vroege Vogels. Het interview is via onze website terug te beluisteren.

Honden aan de lijn. Goed voor de vogels en de vos. Foto: Hein Verkade

De traditionele Delta-excursie van eind december werd beheerst door mist. Bij vertrek was het dan ook de vraag: gaan we wel of gaan we niet? Over het antwoord op die vraag was bij de 17 deelnemers weinig discussie. Bij Rotterdam aangekomen was duidelijk dat het inderdaad een mistig dagje zou worden. Bij het eerste verzamelpunt in Stellendam hadden de deelnemers zelfs moeite om elkaar te vinden.

Delta-excursie in de mist foto: George Hageman

In de loop van de dag was de mist bij tijden wat minder dicht, waardoor toch nog het totaal van 62 soorten kon worden genoteerd, waaronder IJsvogel, Middelste Zaagbek, Paarse Strandloper, Kleine Zilverreiger, Zwarte Ruiter, Kluut, Wulp, Grutto, Lepelaar en Dodaars. De gerapporteerde IJseenden bij de Brouwersdam werden niet gezien, de Roze Flamingo's bij Battenoord werden door een enkele doorzetter met verbeeldingskracht wazig waargenomen. Wel was er een roze veertje als bewijs. Deze excursie werd voorheen de Ganzenexcursie genoemd. De laatste jaren is het aantal ganzen zeer variabel. Deze keer alleen Rotganzen. De andere ganzen waren in nevelen gehuld.

Beter zicht en meer ganzen hadden de deelnemers van de wintercursus, die op 15 januari een bezoek brachten aan Durgerdam en omgeving (Waterland). Het werd een mooie dag met Grauwe, Kol- en Brandganzen, en veel eenden, waaronder Nonnetje, Brilduiker en Grote Zaagbek. Voor sommige cursisten was het de eerste keer dat een IJsvogel werd gezien. Baardmannetjes kwamen helaas niet goed in de kijker. Wel Slechtvalk, Buizerd en Torenvalk. Het was een mooie afsluiting van de cursus.

Winterexcursie van de Vogeltrek cursus foto: Henk Kruit

Wandel excursie in de AW Duinen foto: George Hageman

Onder mooie winterse omstandigheden vond op 21 januari een wandelexcursie naar de Amsterdamse Waterleiding Duinen plaats. De 19 deelnemers werden getrekt op prachtige waarnemingen. In het bos bij de ingang Panneland maakten mezen en Boomklevers duidelijk dat wat hen betreft het voorjaar begonnen was. Langs een bevroren kanaaltje liet een foeragerende Waterral zich goed bekijken. Bij de grotendeels bevroren Zwanepas een mooi zicht op een wak met o.a. Wilde Zwaan en Krooneend, terwijl ook Havik, Buizerd en Klapexster in beeld kwamen. Hoogtepunt was een groep van 13 adulte Wilde Zwanen in het Rechte Schusterkanaal. Hier zag men ook Nonnetjes, Brilduikers, Dodaarsjes en Krooneenden. Op de terugweg maakten IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart de ochtend compleet.

Martijn de Jong 10de Lezing in Noordwijk foto: GH

Eind november was Martijn de Jonge voor de tiende (!) keer te gast voor een lezing, dit maal over de vogels van Boa Vista en Gambia. In de van hem bekende vlotte stijl liet hij ook ruimte voor andere onderwerpen. De IJsvogels in zijn woonplaats Amsterdam en de stand van de Zee- en Visarenden in ons eigen land kwamen ruim aan bod. Van zijn reis naar Californië zagen we o.a. beelden van Bultruggen, Zeeolifanten, Zeeleeuwen en Zeeotters en van de imposante Condor.

De eerste lezing van het nieuwe jaar op 27 januari ging over insecten. Kees Beart heeft zich verdiept in de wondere wereld van de insecten, nadat hij het boekje *Metamorphosis Naturalis* van de Middelburgse fijnkunstschilder en entomoloog Johannes Goedaert had ontdekt. Het heeft hem verbaasd dat deze 17^e-eeuwse kunstenaar/wetenschapper vrij onbekend is gebleven. Op een toegewijde wijze werd vooral de kunstenaar Goedaert voor het voetlicht gebracht met veel aandacht voor de kunsthistorische waarde en wat minder voor de biologie van de insecten.

In de Vogelbalans 2016 van Sovon, met als thema Stadsvogels, stond een verslag van de Gierzwaluw inventarisaties in Noordwijk. In Noordwijk-Binnen wordt sinds 1993 elke 5 jaar een zo volledig mogelijke inventarisatie uitgevoerd van het aantal broedparen door middel van het in kaart brengen van alle invliegplaatsen, een nauwkeurige methode die zeer arbeidsintensief is. In 2010 is de stand van de Gierzwaluw in Noordwijk aan Zee op dezelfde wijze onderzocht. Op de landelijke Sovondag op 26 november j.l. heeft Hein Verkade verslag gedaan van een mogelijk verband tussen het broedsucces van Huismussen en Gierzwaluwen.

Inlooppmiddag voor de jeugd foto: Piet Broekhof

Zaterdagmiddag 28 januari was er weer een inlooppmiddag voor ouders en jeugd. Er werd door de kinderen weer volop geknutseld aan voedsel voor de tuinvogels. Grote dennenappels met vet en veel zaden werden gemaakt om in de tuin op te hangen. Ook pinda's werden aan slingers geregen en trots voor thuis meegenomen. Ook het Natuurspel had veel aftrek!

De educatieve werkgroep heeft een mooie folder gemaakt voor basisscholen om de activiteiten onder de aandacht te brengen. Schoolkinderen krijgen de mogelijkheid om kennis te maken met de natuur in en rondom Noordwijk, bv. in de vorm van uilenballen uitpluizen, het landschapspel of opdrachten over de prachtige landschapsvitrinekasten in het Jan Verwey Natuurcentrum. Ook buitenexcursies kunnen georganiseerd worden, bv. naar bos,

De folder voor scholenbezoek

duin, strand of slootjes. De komende tijd zullen de folders bij 70 scholen in onze omgeving aangeboden worden.

Vogels rondom het huis vindt iedereen leuk. Ook zonder echt winterweer zie je overal vetbollen en pindanetjes hangen. Koolmezen en Pimpelmezen weten dat altijd te waarderen. Hoe staat het met de tuinvogels in Nederland en in Noordwijk in het bijzonder? Om daar achter te komen was er in het weekend van 28 en 29 januari weer de Nationale Tuinvogeltelling. De Noordwijkse Top Tien blijkt nogal af te wijken van de Nationale Top Tien. Verheugend is dat de Spreeuw het in Noordwijk relatief goed doet. Landelijk staat de Spreeuw op plaats negen, in Noordwijk op plaats drie. De Huismus blijft koploper zowel landelijk als in Noordwijk.

Inlooppochtend Strandvondsten foto: George Hageman

Het was een drukte van belang tijdens de speciale inlooppochtend Strandvondsten op zaterdag 4 februari. Zelfs vanuit Zandvoort en Katwijk kwamen mensen met tassen vol gevonden botten, scherven en schelpen. Er zaten dan ook een paar echte deskundigen: Dick Mol en Bram Langeveld voor de botten, Ellen van der Niet en Wim Kuijper van de Strandwacht Noordwijk-Katwijk voor schelpen, krabben, slakjes etc. Johan Passchier, de initiatiefnemer van deze inlooppochtend, was ook

beschikbaar voor vragen. Verheugend veel kinderen kwamen met hun strandvondsten naar deze ochtend. De paleontologen ontdekten onder de meegebrachte botten een wervel van een Hyena, een deel van een Mammoetschedel en een bot van een Steppenwisent, allemaal ca. 40-50.000 jaar oud.

Er zat ook een sleutelbeen van een mens tussen, minder dan 10 jaar oud geschat. De vinder kreeg het advies om dit aan de politie te melden, zodat via het Ned. Forensisch Instituut het bot misschien gekoppeld kan worden aan een van de vele vermiste personen.

Ellen van der Niet kreeg op haar tafel een vrij zeldzame Cirkelronde krab en een bijzonder roggenei, mogelijk van de Gevlekte rog.

Lezing van Johan Passchier foto: George Hageman

Toen de ergste drukte wat geluwd was en menig een zijn vondsten had laten determineren, was er een lezing van Johan Passchier over de IJstijden en de vorming van de Noordzee en het huidige Nederlandse kustlandschap. Als afsluiting vertelde Ellen van de Niet over schelpen, slakken, krabben, kreeften, kwallen en wieren. Een zeer

geslaagde ochtend, die zeker voor herhaling vatbaar is. Misschien iets om jaarlijks te organiseren.

Al maanden is het in Noordwijk een komen en gaan van statieven met vogelaars. In het gebied waar de wijk Offem-Zuid is gepland verblijven sinds begin november twee heel kleine vogeltjes uit het hoge Noorden. Twee Dwerggorzen overwinteren hier, terwijl ze normaal hun winter doorbrengen in Zuid-Oost Azië. Het is al eerder opgevallen dat de omgeving Katwijk en Noordwijk favoriet is bij verdwaalde Dwerggorzen. Ze hebben een voorkeur voor verlaten volkstuinen en braakliggend terrein. In de winters van 2006 tot 2008 ontdekte Peter Spierenburg drie jaar op rij op exact dezelfde locatie een overwinterende Dwerggorz aan de rand van 's Gravendijck.

Namens het bestuur,
George Hageman, secretaris

De twee Dwerggorzen in Offem-Zuid foto: René van Rossum

Jaarverslag 2016 - Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

De Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk (VNVN) wil de prachtige, maar ook kwetsbare natuurgebieden en landgoederen rondom Noordwijk behouden en iedereen de mogelijkheid bieden er meer over te leren en ervan te genieten.

Om dit te bereiken doen we onderzoek, organiseren we educatieve activiteiten, geven we informatie over de natuur en behartigen we de belangen van de natuur in Noordwijk en omgeving. Daarnaast vinden wij ook de sociale functie van onze vereniging zeer belangrijk: gezamenlijk dingen ondernemen en van elkaar leren.

Bestuur

Het bestuur is in 2016 tien keer bij elkaar gekomen. De samenstelling van het bestuur veranderde in maart 2016. Annet de Willigen trad toe als zevende lid. Vooruitlopend op het aftreden van penningmeester Koene Vegter in maart 2017, zijn verkennende gesprekken gevoerd met kandidaten.

De samenstelling van het bestuur:

- Jaap Eisenga	voorzitter, lezingen
- Koene Vegter	penningmeester,
ledenadministratie
- George Hageman	secretaris
- Anneke Swanen	PR, contactpersoon bibliotheek
- Sam van der Mey	jubileumcommissie
- Petra Sonius	lezingen, audiovisueel,
educatieve ontwikkeling
- Annet de Willigen	educatieve werkgroep,
jubileumcommissie

Ontwikkeling ledenbestand

Het ledenbestand groeide in 2016 naar 629 leden, het hoogste aantal in de historie van de vereniging. Dat was met name te danken aan de jubileumactiviteiten. Ook de vogelcursussen in voor- en najaar zorgen elk jaar weer voor nieuwe leden.

Opening Jubileumjaar Jaap Eisenga en Burgemeester Rijkstra
foto: GH

50-jarig jubileum

2016 was een zeer succesvol jaar voor de vereniging, met name door de viering van het 50-jarig jubileum.

De jubileumcommissie, bestaande uit Hein Verkade, Robert Sluijs, Sam van der Mey, Claire Schaap en Annet de Willigen, verdient een groot compliment voor de organisatie van de activiteiten. Het jubileumprogramma werd op 9 april feestelijk geopend door Burgemeester Rijkstra.

Voorzitter Jaap Eisenga ontving uit handen van de burgemeester een heruitgave van het antiquarische boek "Nederlandsche vogelen 1770-1829".

De promotiefilm van de vereniging ging in première, de leden van het eerste uur werden in het zonnetje gezet en de kunstexpositie "Kijk op natuur" werd geopend. De expositie ging na 4 weken op tournee naar de Bibliotheek in Noordwijkerhout en tenslotte naar het Gezondheidscentrum Wantveld.

Begin april verscheen een speciale Jubileumeditie van de Strandloper, waarin de geschiedenis van de vereniging en het jubileumprogramma uitgebreid aan bod kwamen.

Lezing "Natuurlijk evenwicht" van Arjan Postma foto: GH

In het kader van het jubileum volgden nog een aantal zeer geslaagde evenementen, zoals de lezing "Natuurlijk evenwicht" van Arjan Postma, een themadag "Offem" voor jong en oud, een nachtprogramma op het landgoed Nieuw-Leeuwenhorst, een workshop Vogels tekenen door Anita Walsmit Sachs, de jubileumlezing over "onze" Drieteenstrandloper door Hein Verkade, en de afsluitende feestavond op 4 november, compleet met quiz en een optreden van het Kleijnkoor.

Het Kleijnkoor foto: GH

De scholenwedstrijd leverde een prachtige winnaar op, een vliegende uil, gemaakt door de Noordwijkse School. Het Herfstnatuurspel had een feestelijk tintje vanwege het jubileum: de deelnemers kregen na afloop een presentje.

Het Herfstnatuurspel 2017 foto: Piet Broekhof

De kampeernacht in het Leeuwenhorstbos ging helaas niet door vanwege onvoldoende aanmeldingen.

Jubileumcommissie en bestuur kijken terug op een zeer geslaagd jaar.

De jubileumcommissie foto: George Hageman

Onderscheidingen

Tijdens de algemene ledenvergadering van 18 maart is Hein Verkade benoemd tot erelid van onze vereniging. Op humoristische wijze memoreerde Dick Passchier de verdiensten van Hein voor de vereniging, variërend van bestuursfuncties tot langlopend vogelonderzoek en publicaties.

Ees Aartse erelid ! foto: George Hageman

Er werd nog een nieuw erelid benoemd in dit jubileumjaar. Ees Aartse, een van de mensen van het eerste uur van onze

vereniging, werd onderscheiden met het nieuwe erelidspeldje, vanwege zijn verdiensten voor de vereniging, o.a. in de vorm van publicaties en jarenlange inventarisaties. Wim Baalbergen sprak hem in een video-boodschap toe en wenste hem geluk met de onderscheiding.

Ook alle andere ereleden kregen het nieuwe zilveren erelidspeldje opgespeld.

Jan Verwey Natuurcentrum en educatie

Het beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum is in handen van Wim Plaatzer. De coördinatie van de agenda van het Jan Verwey Natuurcentrum en de afstemming hierover met de bibliotheek, ligt bij Anneke Swanen. Van 9 april tot 8 mei was het Jan Verwey Natuurcentrum omgetoverd tot expositieruimte vanwege de jubileum kunstexpositie "Kijk op Natuur". Op vrijdag, zaterdag en zondag konden bezoekers een kijkje nemen. Er was ruime belangstelling voor het schilderwerk, houtsnijwerk en beeldhouwwerk van de 20 deelnemende kunstenaars, allen lid van de vereniging.

De inlooptochtenden op elke eerste zaterdag van de maand worden goed bezocht. Leden komen langs om waarnemingen uit te wisselen en een kopje koffie te drinken. Er zijn vrijwilligers aanwezig om informatie te geven aan bezoekers. Omdat de vereniging in hetzelfde pand gevestigd is als de bibliotheek, kunnen bezoekers van de bibliotheek gemakkelijk binnenlopen bij het Jan Verwey Natuurcentrum.

Ook de inlooptmiddagen op zaterdag voor ouders en kinderen lopen goed. Het plan is dit een paar keer per jaar te organiseren. Het biedt tevens leerkrachten de gelegenheid om contact te leggen met de educatieve werkgroepleden.

De Educatieve werkgroep ontving verschillende scholen. Twaalf groepen (365 kinderen) bezochten het Jan Verwey Natuurcentrum. De schoolkinderen leren zo spelenderwijs over de natuur. Het traditionele Herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos was ook dit jaar weer een succes. Ruim 200 kinderen, vergezeld door ouders of grootouders, volgden een speurtocht met 25 natuurvragen en opdrachten. Aan de hand van het thema "zintuigen" werd het een speelse en leerzame middag.

Met dank aan gastheer Zuid-Hollands Landschap en de Stichting Baalbergenfonds en natuurlijk alle vrijwilligers. De Jeugdnatuurclub richt zich op kinderen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar die interesse hebben in de natuur. En dat zijn er aardig wat. Er waren excursies met als thema microbiologie, braakballen uitpluizen, sterren en planeten, insectenhotel maken, Leeuwenhorst

nachtprogramma (vleermuizen, insecten), zeediertjes, paddestoelen. Tijdens de jubileum themadag "Offem" werd weer met een schepnetje in de slootjes gezocht naar diertjes.

In voor- en najaar is weer een vogelcursus gegeven door Dineke Kistemaker, bestaande uit drie theorieavonden en drie buitenexcursies. Ook dit jaar was er weer veel animo.

Lezingen en excursies

In 2016 werden zes reguliere lezingen georganiseerd. Er was één extra lezingen in het kader van het jubileum: "Natuurlijk Evenwicht" door Arjan Postma (22 april). De reguliere lezingen op de 4e vrijdag van de maanden januari, februari en maart werden weer goed bezocht. In januari hield Kees Hey een lezing over het Moluks Grootpoothoen, een vogel die niet haar eigen eieren uitbroedt, maar dat laat doen door zonnewarmte. In februari liet fotograaf Roy de Haas beelden zien van Extremadura. In maart vertelde Caroline Walta over het liefdesleven van de Ooievaar, aan de hand van haar jarenlange inventarisaties en ringactiviteiten van deze vogels in de Haagse regio. In september wist Bram Langeveld de zaal te boeien met zijn lezing Van Mammoet tot Reuzenalk, over fossielen uit de Noordzee. Hij wist een twintigtal mensen te enthousiasmeren voor de excursie naar Maasvlakte 2, een week later. Hoogtepunt van dit lezingenjaar was de jubileumlezing over Groenland en de Drieteenstrandloper, de vogel die symbool staat voor onze vereniging.

Jubileumlezing vlnr Jeroen, Tom en Hein foto: HG

Voor een volle zaal deed Hein Verkade verslag van zijn reis naar Groenland, waar hij samen met wetenschappers uit Groningen meegewerkt heeft aan het broedvogelonderzoek van de Drieteenstrandloper. Op boeiende wijze vertelde hij over zijn reis, het landschap, de natuur en vooral over de vogels. Na de pauze vertelde onderzoeker Tom Versluijs over het verschil in trekafstanden in relatie tot de "fitness" van de vogel. Waarom overwinteren sommige vogels in West-Europa en vliegen andere door naar West-Afrika of zelfs Namibië (12.000km). Tenslotte besteedde Jeroen Reneerkens aandacht aan het effect van klimaatverandering op het broedgedrag van de Drieteenstrandloper. Een boeiende avond met drie bevlogen onderzoekers. Eind november was Martijn de Jonge voor de tiende (!) keer te gast voor zijn lezing, dit maal over de vogels van Boa Vista en

Gambia. Ook de IJsvogels en Zee- en Visarenden in ons eigen land kwamen ruim aan bod.

In 2016 heeft het bestuur de regeling voor toegang tot de vrijdagavondlezingen gewijzigd. Er is een onderscheid gemaakt tussen leden en niet-leden, immers men moet voordeel kunnen hebben van het lidmaatschap. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt: de toegang voor leden is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol. Niet-leden betalen € 5,- entree. Reserveren is niet mogelijk. De eerste ervaringen met de nieuwe regeling zijn positief.

Vanwege het 50-jarig jubileum van onze vereniging was door de vereniging De Oude Dorpskern aan Jelle van Dijk gevraagd de jaarlijkse najaarslezing te houden over Jan Verwey, bij Noordwijkers vooral bekend van het Natuurcentrum met die naam.

Najaarslezing de Oude Dorpskern door Jelle van Dijk foto: GH

Overall in het dorp stonden grote billboards langs de weg met de aankondiging van de lezing, met de Oehoe, die in ons Natuurcentrum staat en ooit geschonken werd door Jan Verwey. Jelle van Dijk schetste een mooi overzicht van de ontwikkeling van vogelstudie, van schieten en verzamelen, naar observeren en beschermen. De levensloop van Jan Verwey kreeg veel aandacht, waarbij bekende namen als Albert Verwey (zijn vader), Frederik van Eeden, Heimans, Thijssen en Luuk en Niko Tinbergen voorbij kwamen. Woorden van dank en lof waren er na afloop van wethouder Marie José Fles, Paul de Vreede (voorzitter De Oude Dorpskern) en onze eigen voorzitter Jaap Eisenga.

Plantenexcursie Leyduin Daslook foto: Jelle van Dijk

In 2016 werden twaalf excursies georganiseerd. Ervaren vogelaars delen hun kennis en helpen vogels op naam te brengen. Het is een mooie manier om kennis te maken met

andere leden en tegelijk iets over de natuur te leren. Het is verheugend te zien dat diverse cursisten van de voor- en najaarsvogelcursussen enthousiast worden voor de excursies. Vogelexcursies hadden als bestemming: Landje van Geijssel en Waverhoek, Groene Jonker, Biesbosch, Noordelijk Deltagebied. Twee excursies werden vanwege het weer afgelast: Randmeren en Zuidpier IJmuiden. Wandelexcursies gingen naar de Amsterdamse Waterleiding Duinen, Leeuwenhorst, Woestduin en Leyduin te Voergezang en naar Maasvlakte 2. Vanwege het regenrijke voorjaar bloeide de flora uitbundig in de Noordwijkse duinen. Een ingelaste wandelexcursie op 28 juni langs de Koningin Astridboulevard trok maar liefst dertig deelnemers.

Excursie Koningin Astridboulevard foto: Kees Erkelens

De jaarlijkse Waddenexcursie ging dit jaar naar Vlieland, waar 36 deelnemers genoten van de natuur en het mooie weer. Het streefgetal van 100 soorten werd niet gehaald: “slechts” 82 soorten vogels werden gespot. De waarnemers tijdens de Eurobirdwatch op 1 oktober zagen en hoorden vooral Graspiepers. Landelijk gebeurde hetzelfde. Het waarnemepunt aan het eind van de Koningin Astridboulevard is misschien niet ideaal voor het geconcentreerd waarnemen van vogeltrek, het is wel een plek waar belangstellenden graag komen. De Eurobirdwatch is vooral bedoeld om mensen te wijzen op het fenomeen vogeltrek en ze enthousiast te maken.

Onderzoek

Onderzoek blijft een belangrijke pijler voor de VNVN. Regelmatig worden tellingen gedaan om data te verkrijgen over de vogelstand in polder, bos, duin en op het strand of over de vogeltrek. Dergelijke waarnemingen worden ter beschikking gesteld aan het landelijk waarnemingennet. In elke Strandloper worden daarnaast opvallende waarnemingen besproken, onder redactie van Peter Spierenburg.

Het inventariseren van de broedvogels in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD), door diverse van onze leden, is een belangrijke informatiebron voor langlopend vogelonderzoek. De gegevens worden digitaal ter beschikking gesteld aan SOVON (organisatie voor vogelonderzoek), waardoor landelijke trends kunnen worden gevolgd. In de wintermaanden tellen leden van onze vereniging éénmaal per maand de watervogels in onze omgeving en in de AWD.

In 2016 werden door Ineke Laroo, Ineke van Dijk en Kees Schilder de broedvogels van het Overbosch (Voorhout) geïnventariseerd. In het voorjaar van 2016 werden door

Jelle van Dijk en Rien Sluijs de broedvogels op het terrein van de Noordwijkse Golfclub geteld.

Hein Verkade telt al langere tijd de vogels op het strand tussen de strandpalen 81 en 71: tussen de vuurtoren van Noordwijk en de provinciegrens van Noord-Holland. Ook telt hij al vele jaren de eenden op de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst. Daarnaast worden Boerenzwaluwen en Gierzwaluwen in het broedseizoen intensief gevolgd en geteld. Ook wordt er gekeken naar de vogels die over zee vliegen en vanaf het strand met kijker en telescoop waargenomen kunnen worden. Vanuit een speciale “zeetrekhut” wordt er vrijwel dagelijks door Jelle van Dijk en anderen geobserveerd. De gegevens worden digitaal vastgelegd in een landelijke database.

In januari zorgde onze vereniging weer voor aandacht in de lokale kranten voor de Nationale Tuinvogeltelling. De tuinvogeltelling is een laagdrempelige manier om bij inwoners interesse te wekken voor vogels en vogels tellen. Op een mooie zomeravond in juni heeft een groep van ca. 25 vogelaars een simultaantelling gedaan van baltende Houtsnippen in het Langeveld en het aangrenzende deel van de Amsterdamse Waterleiding Duinen. Zo kunnen op een betrouwbare manier gegevens verzameld worden over deze moeilijk te inventariseren soort.

Eurobirdwatch 2016 foto: George Hageman

Publicaties

In het kwartaalblad de Strandloper was, naast de gebruikelijke bestuursmededelingen, aandacht voor uiteenlopende onderwerpen zoals reisverslagen, inventarisaties (vogels/planten), informatie over aanwinsten van de Jan Verwey Bibliotheek en de rubriek Waarnemingen. Het blad werd in 2016 vijf (vier + jubileumeditie) keer verspreid naar ca. 600 leden, in full color.

Van de hand van Jelle van Dijk verscheen een aantal uitgebreide artikelen over de flora in onze omgeving. Ook schreef hij in de aanloop naar de Najaarslezing, een artikel over Jan Verwey.

Er werd verslag gedaan van vogelinventarisaties in de Amsterdamse Waterleiding Duinen, de Noordwijkse Golfclub, Het Overbosch (Voorhout) en van een simultaantelling van Houtsnippen.

Vermeldenswaardig is de rubriek Waarnemingen van Peter Spierenburg. Hij geeft elk kwartaal een overzicht van de bijzondere vogels die in onze regio zijn waargenomen, geïllustreerd met mooie foto's van vogelaars met grote

lenzen. Ook zoogdieren (bunzing, wezel, hermelijn), vlinders en libellen komen soms aan bod. Leo Schaap, groot voortrekker van het strandreservaat Noordvoort, schreef een artikel over de naderende realisatie van dit project.

In het blad Limosa, het kwartaalblad van de Nederlandse Ornithologische Unie en Sovon Vogelonderzoek Nederland, stond een mooi artikel van de hand van Hein Verkade over de Noordwijkse Gierzwaluwen. Het artikel, waaraan ook Jan Jacobs, Annelies Marijn en Ineke van Dijk hebben meegewerkt, beschrijft 20 jaar Gierzwaluwen inventariseren in Noordwijk. Gierzwaluwen zijn lastig te tellen, waardoor het niet duidelijk is hoeveel paren er precies in Nederland broeden. In Noordwijk-Binnen wordt sinds 1993 elke 5 jaar een zo volledig mogelijke inventarisatie uitgevoerd van het aantal broedparen, door middel van het in kaart brengen van alle invliegplaatsen, een nauwkeurige methode die zeer arbeidsintensief is. In 2010 is de stand van de Gierzwaluw in Noordwijk aan Zee op dezelfde wijze onderzocht.

In de Vogelbalans 2016 van SOVON

, met als thema Stadsvogels, staat eveneens een verslag van de Gierzwaluw inventarisaties in Noordwijk. Op de landelijke Sovondag op 26 november j.l. heeft Hein Verkade verslag gedaan van een mogelijk verband tussen het broedsucces van Huismussen en Gierzwaluwen.

De website www.strandloper.nl publiceert dagelijks het laatste nieuws over de natuur in de buurt, foto's van leden, verslagen van excursies en informatie over activiteiten. Kees Erkelens verzorgt al vele jaren de website. Hij staat bekend om zijn snelheid, soms sneller dan Twitter. Zelfs tijdens vakanties houdt hij de Nieuwsberichten up to date. Het aantal bezoekers van de website bedroeg per maand gemiddeld 800, met een uitschieter van 1382 in de maand oktober. Het promotiefilmpje van de vereniging heeft het grootste deel van het jaar op de homepage gestaan.

De Facebookpagina groeide van 256 naar 325 volgers ("likes") in 2016. Het populairste bericht, met afstand, was het filmpje over de Bunzings op de Noordwijkse Golfclub. Andere populaire berichten: Reiger vangt een zeelt (Jan Hendriks), ringen van Ooievaars (Peter Spierenburg),

Bosuil in de AWD (Jos Zonneveld/Gab de Croock), Boomkruipers op de St.Jeroenskerk (Hein Verkade), Blauwborst (René van Rossum), IJsdruiker in hofvijver (Jan Hendriks), Kikker paart met goudvis (Ineke van Dijk).

Ook de berichten over het jubileum deden het goed op Facebook.

Anneke Swanen verzorgt de communicatie met de regionale pers. Berichten over lezingen, Eurobirdwatch, Tuinvogeltelling, excursies en inloopochtenden krijgen ruim aandacht in de regionale en plaatselijke huis-aan-huisbladen. Niet zelden prijkt het bericht op de voorpagina. Een pakkend bericht met een goede foto blijft wervend te werken.

Natuurbeleid

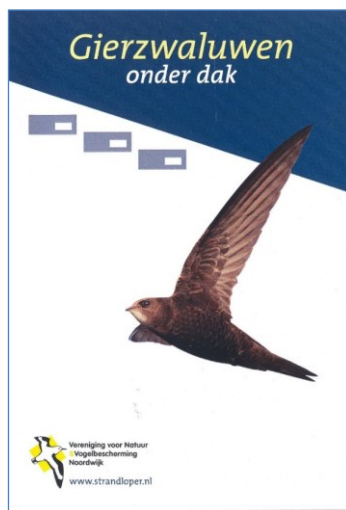
De vereniging hecht veel belang aan samenwerking met de gemeente Noordwijk. Onze intentie is door samenwerking en overleg meer en meer kwalitatieve natuur te realiseren in en om Noordwijk. Elk kwartaal vindt er met onze vereniging (Jelle van Dijk en Jaap Eisenga) overleg plaats over het Natuurbeleidsplan van Noordwijk.

Onze vereniging heeft in 2015, samen met de vogelwerkgroep en IVN Zuid-Kennemerland, een prijs van €10.000 ontvangen uit het Eneco Luchterduinenfonds voor de voorbereiding van de realisering van het strandreservaat Noordvoort. In de loop van het jaar is er overeenstemming bereikt over het ontwerp en de financiering. De provincie Zuid-Holland heeft ingestemd met de subsidieaanvraag, waarmee de belangrijkste financiële hobbel is genomen. De gemeente Noordwijk heeft al enige tijd het initiatief overgenomen. De rol van onze vereniging is nu veranderd: van initiatiefnemer zijn wij nu begeleider van het project geworden. Leo Schaap en Jaap Eisenga hebben deze rol op zich genomen. Op 26 mei 2016 is het plan feestelijk gepresenteerd. Bij het project zijn de gemeentes Noordwijk en Zandvoort betrokken, naast Waternet, het Hoogheemraadschap van Rijnland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, en de Natuurverenigingen. Realisatie wordt verwacht in de loop van 2017/2018.

De vereniging heeft in 2015 een brochure gemaakt voor partijen in de bouwsector om hen te stimuleren in bouwprojecten nestgelegenheid voor Gierzwaluwen te

realiseren. Hein Verkade heeft een presentatie gegeven voor gemeenteraadsleden, waarbij de brochure “Gierzwaluwen onder dak” is aangeboden. De gemeenteraad heeft een positief besluit genomen over het bevorderen van nestgelegenheid in de vorm van speciale neststenen. Voor bouwprojecten waarbij de gemeente Noordwijk zelf grondeigenaar is, kan de gemeente het plaatsen van neststenen voorschrijven, zoals in het plan Losplaatskade. Waar de gemeente geen grondeigenaar is, zoals in het plan Offem-Zuid, ligt dat ingewikkelder. Daar probeert de gemeente partijen te bewegen neststenen te plaatsen. Hein Verkade en Jaap Eisenga voorzien de betreffende ambtenaren van gierzwaluwfolders en volgen het proces kritisch.

Als het gaat om natuurzaken die de gemeentegrenzen overschrijden, wordt de vereniging vertegenwoordigd in het MODB (Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek) door Jelle van Dijk en Leo Schaap. Hierbij wordt vaak samengewerkt met de Stichting Duinbehoud. Op de agenda stonden o.a. plannen voor het Landgoed Oud-Leeuwenhorst, herinrichting van de voormalige trimbaan in Noordwijk, het beheerplan voor de Vosse- en Weerlanerpolder (Hillegom) en het beheerplan Kennemerland-Zuid.

Provincies, gemeenten en waterschappen in Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland en Fryslân hebben samen met o.a. Natuurmonumenten, de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en Staatsbosbeheer een principe overeenkomst bereikt over het Kustpact. In dit Kustpact maken partijen afspraken over grenzen aan nieuwe recreatieve bebouwing op het strand en in de duinen. In Noordwijk speelt de discussie zich af rondom plaatsing van een aantal strandhuisjes bij de Duindamse Slag en de Langevelder Slag. De provincie Zuid Holland verzet zich hiertegen. Onze vereniging heeft zich in het verleden ook uitgesproken tegen de in de Strandnota voorgestelde strandhuisjes op het rustige deel van het strand. Het Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek verzet zich ook tegen de strandhuisjes.

Een flink aantal organisaties, waaronder de Stichting Duinbehoud, de Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland en de beheerders Zuid-Hollands Landschap, Staatsbosbeheer en Dunea heeft zich ingezet om het Nationaal Park Hollandse Duinen op de kaart te krijgen. Dat is gelukt. In oktober 2016, bij de publieksverkiezing voor het Mooiste Natuurgebied van Nederland, is het Nationaal Park Hollandse Duinen op de 3^e plaats geëindigd. De eerste drie winnende gebieden ontvangen elk een bijdrage van maximaal € 300.000,- van het ministerie van Economische Zaken om de kwaliteit en toegankelijkheid van het gebied verder te verbeteren en om de gebieden in binnen- en buitenland op de kaart te zetten. Het gaat er om, het hele gebied tussen Hoek van Holland t/m Noordwijk én het strandwallenlandschap erachter, aan elkaar te knopen tot één gebied. Bij Noordwijk is dat behalve de duinen ook de Bollenstreek. Een mooie gelegenheid de natuur rond Noordwijk beter voor het voetlicht te krijgen en de handen op elkaar, voor het beschermen en verbeteren van die natuur.

Het prachtige Noordwijkse Strand foto: George Hageman

Overzicht activiteiten 2016

Jeugdactiviteiten	Excursies	Lezingen
Microbiologie (23/1)	Vogels in de Randmeren (30/1) – afgelast ivm het weer	Het Moluks Grootpoothoen, een vreemde vogel – Kees Hey (29/1)
Braakballen uitpluizen (13/2)	Natuurwandeling Leeuwenhorst (21/2)	Extremadura – Roy de Haas (26/2)
Sterren en planeten (4/3)	Landje van Geijssel en Waverhoek (12/3)	Het (liefdes)leven van de Ooievaar – Caroline Walta (18/3)
Insectenhotel maken (9/4) ▼	Wandeling Woestduin en Leyduin (16/4)	Natuurlijk Evenwicht – Arjan Postma (22/4) ▼
Kampeernacht Nw.Leeuwenhorst (21-22/5) ▼ afgelast i.v.m. onvoldoende aanmeldingen	Vogelexcursie Groene Jonker (28/5)	Van Mammoet tot Reuzenalk – Bram Langeveld (30/9)
Themadag Offem/slootjes-excursie (4/6) ▼	Themadag Offem (4/6) ▼	Lezing Drieteenstrandloper – Hein Verkade, Jeroen Reneerkens, Tom Versluijs (28/10) ▼
Nachtprogramma Nieuw-Leeuwenhorst (2/9) ▼	Wandeleexcursie Kon.Astrid-boulevard (28/6) – ingelast i.v.m. bijzondere flora t.g.v. regenval in het voorjaar	Najaarslezing Ver. De Oude Dorpskern over Jan Verwey – Jelle van Dijk (11/11)
Op zoek naar zeediertjes (17/9)	Natuurexcursie Amsterdamse Waterleiding Duinen (2/7)	Vogels van Boa Vista en Gambia – Martijn de Jonge (25/11)
Paddestoelenexcursie (1/10)	Vogelexcursie Biesbosch (21/8)	
Herfstnatuurspel (19/10)	Nachtprogramma Nieuw-Leeuwenhorst (2/9) ▼	Diversen
	Waddenexcursie Vlieland (9-11/9)	Open Dag (9/4) ▼
	Eurobirdwatch (1/10)	Workshop Vogels tekenen door Anita Walsmit Sachs (17/9) ▼
	Excursie Maasvlakte 2 (8/10)	
	Excursie Zuidpier IJmuiden (6/11) – afgelast i.v.m. slecht weer	De kunstexpositie “Kijk op natuur” op diverse locaties (9/4-9/5) ▼
	Vogels in het Deltagebied (28/12)	Cursus “Vogels in de winter en Vogeltrek 2016” Dineke Kistemaker

▼ = activiteiten in het kader van het 50-jarig jubileum

Ontwikkeling ledenbestand (ledenaantal per 1 januari)

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

OVERZICHT LEDENBESTAND 2017

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
NOORDWIJK	339	339	335	335	327	313	308	303	297	299	296	286	304	321	318	323	327	336	341	347	366
ZILK	34	37	39	37	38	38	36	35	38	42	44	45	45	45	47	46	46	47	49	47	49
KATWIJK	17	18	21	23	25	28	30	27	28	26	26	26	24	24	25	22	23	23	22	23	28
VALKENBURG	17	16	14	13	12	12	12	13	13	17	19	20	20	20	20	19	19	19	20	20	22
LEIDEN E.O.	35	37	35	34	38	36	39	40	38	41	44	45	44	43	40	42	40	46	46	48	50
BOLLENSTREEK	55	58	59	60	59	62	61	60	64	71	70	73	71	79	83	80	79	76	77	78	83
ELDERS	33	36	36	37	38	39	34	34	33	34	40	42	40	41	43	39	36	32	32	30	31
	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----
TOTAAL	530	541	539	539	537	528	520	512	511	530	539	537	548	573	576	571	570	579	587	593	629

Plannen voor 2017

Een greep uit de plannen voor 2017:

- Stimuleren van vogel- en natuurvriendelijk beleid gemeente Noordwijk (Gierzwaluw, Huismus, Natuurbeleidsplan)
- Advies en ondersteuning aan de gemeente voor de verdere ontwikkeling van Noordvoort, om op termijn te komen tot een uniek strandreservaat in Nederland, aantrekkelijk voor de Drieteenstrandloper en voor zeehonden om te rusten.
- Aandacht voor vogels die dicht bij de mensen staan: tuinvogels. Het tuinvogelproject voorziet onder andere in lokale informatie op de website, promotie via Facebook en de mogelijkheid om leden met een vogelrijke tuin om tips te vragen.
- Stimuleren van deelname aan diverse landelijke initiatieven op het gebied van vogelbescherming zoals Tuinvogeltelling, Nationale vogelweek en Eurobirdwatch. De landelijke en lokale activiteiten versterken elkaar en bieden de mogelijkheid tot publiciteit.
- Blijvende inzet van Facebook, om leden te informeren en gelegenheid te bieden voor interactie.
- Vogelcursussen voor (beginnende) vogelaars.
- Renovatie/vervanging zeetrekhut.
- Ontwikkelen van nieuw educatief materiaal en een folder voor scholen en jeugd.

George Hageman,
Secretaris

Uitnodiging voor de Jaarvergadering 2017

Graag nodigen wij u uit voor de Jaarvergadering van 2017, die plaats vindt op vrijdag 31 maart om 20.00 uur in het Jan Verwey Natuurcentrum (Zilverschoon 20). De agenda ziet er als volgt uit:

1. Opening
2. Mededelingen
3. Jaarverslag 2016
4. Financieel jaarverslag 2016
5. Verslag Kascommissie
6. Begroting 2017
7. Benoeming kascommissie
8. Bestuursverkiezing
9. Rondvraag
10. Sluiting

Het jaarverslag en het financieel jaarverslag leest u elders in deze Strandloper.

De kascommissie 2017 bestaat uit Kees Verweij en Wil Heemskerk. Voor 2018 controleren Wil Heemskerk en Jan Veeffkind de jaarrekening 2017. Reservelid voor de kascommissie voor 2018 is Frank-Peter Scheenstra.

In het bestuur is penningmeester Koene Vegter aftredend en niet herkiesbaar. Sam van der Mey en George Hageman zijn aftredend en wel herkiesbaar.

Als kandidaat penningmeester wordt voorgedragen: Robert Sluijs.

De Jaarvergadering gaat vooraf aan de lezing van Kees Verwey en Dineke Kistemaker over Zweden. De lezing zal daarom iets later starten. Mocht u vragen hebben voor de jaarvergadering, bijvoorbeeld over het jaarverslag of over de begroting, dan kunt u deze ook vooraf aan ons laten weten. Wij zorgen dan dat deze vragen in de jaarvergadering aan de orde komen.

U kunt uw vragen mailen naar secretaris@strandloper.nl

Wij zien u graag op 31 maart.

Namens het bestuur
George Hageman,
Secretaris

Vereniging Voor Natuur- En Vogelbescherming Noordwijk

Jaarrekening 2016

UITGAVEN	Begroting 2016	Exploitatie 2016	Begroting 2017
Bestuur/Algemeen	1.500	1.323	1.500
Activiteiten/Werkgroepen	5.000	4.331	5.000
Waddenweekend	3.000	3.382	3.000
Contributies derden	250	299	250
Strandloper/Website	9.500	10.368	9.500
Nieuwe Inrichting	1.000	2.422	3.500
JVN Energie/Onderhoud	7.000	5.844	7.000
JVN Huur	25.000	23.612	25.000
Jubileum	5.000	5.482	
Eneco	p.m.	9.697	
Batig saldo			
Totaal	57.250	66.760	54.750

INKOMSTEN			
Contributies/Donaties	10.000	10.702	10.000
Diverse Inkomsten/Subsidie	10.000	13.420	10.000
Scheningen/Legaten	p.m.	250	p.m.
Rente	500	448	500
Verkoop diversen	p.m.	517	p.m.
Waddenweekend	3.000	3.890	3.000
Strandloper Advertenties	450	420	450
JVN Inkomsten divers	800	687	800
JVN Huur	25.000	23.612	25.000
Eneco	p.m.	9.697	
Nadelig saldo tlv Res. Jubileum	3.000	3.000	
Nadelig saldo tlv Res. Publicaties	2.000		2.000
Nadelig saldo tlv Res. Projecten	2.000		
Nadelig saldo tlv Res. Onderhoud			2.500
Nadelig saldo tlv Alg Reserve	500	117	500
Totaal	57.250	66.760	54.750

BALANS per 1 januari 2016

Activa		Passiva	
Voorraad/Bezittingen	p.m.	Algemene reserve	5.567
Banksaldi	47.532	Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
		Reserve Energie/Onderhoud	10.000
		Reserve Speciale Activ/Project	5.400
		Reserve Publicaties	15.000
		Reserve Jubileum	3.000
		Contributies vooruitbetaald	65
Totaal	47.532		47.532

BALANS per 31 december 2016

Voorraad/Bezittingen	p.m.	Algemene reserve	5.450
Banksaldi	44.374	Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
		Reserve Energie/Onderhoud	10.000
		Reserve Speciale Activ/Project	5.400
		Reserve Publicaties	15.000
		Contributies vooruitbetaald	24
Totaal	44.374		44.374

Toelichting

Algemeen

De Jaarrekening 2016 wijkt op twee punten duidelijk af van het gebruikelijke beeld.

Zo heeft het Eneco Luchterduinenfonds ons een subsidie van € 10.000 toegekend voor de ontwikkeling van het strand/duingebied Noordvoort, waarvan in de praktijk € 9.697 is besteed in 2016. Daarnaast is 2016 een jubileumjaar voor de vereniging, waarvoor op de balans een bedrag van € 3.000 is gereserveerd. Additioneel is € 1.500 subsidie van de gemeente Noordwijk ontvangen – in het kader van 150 jaar badplaats – bestemd voor de organisatie van de open dag en de kunsttentoonstelling. Van de stichting Baalbergenfonds is een jubileumsubsidie van € 1.000 ontvangen voor het Herfstnatuurspel en andere educatieve activiteiten voor jongeren. Hiermee is een extra beroep op andere reserves uiteindelijk niet nodig en kan het boekjaar worden afgesloten met een klein nadelig saldo van € 117, waardoor de algemene reserve daalt tot € 5.450.

De gemeente Noordwijk heeft de vereniging voor 2016 een algemene subsidie verleend van € 32.962, waarvan de gemeente € 23.612 als huur intern verrekent.

Van het resterende bedrag van € 9.350 is € 2.250 bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en € 7.100 voor het gebruik van de gemeenschappelijke ruimte en de kosten van energie, onderhoud en beveiliging.

Exploitatie 2016

In 2016 zijn de belangrijkste inkomsten over het algemeen hoger dan begroot; ondermeer door de hierboven al genoemde jubileumsubsidies.

Daarnaast is het aantal leden in 2016 opnieuw gestegen van 593 tot uiteindelijk 629, waarbij een actieve jubileumactie zeker een rol heeft gespeeld. De contributiebijdragen zijn met een gemiddeld bedrag van ca. € 17 in lijn met de afgelopen jaren.

Het opnieuw geven van enkele vogelcursussen heeft ook tot extra inkomsten geleid.

Het Waddenweekend 2016 op Vlieland in het Twest Endt kent met 36 een ouderwets hoog aantal deelnemers wat zich onder meer betaalt in een batig saldo dat een mooie buffer vormt voor eventuele tegenvallers in de toekomst. Verkoop en giften zijn kleinere niet begrote meevallers. Rente, advertentie- en JVN-inkomsten zijn iets lager uitgevallen.

De uitgaven voor algemene/bestuurkosten en voor diverse door de vereniging georganiseerde activiteiten zijn dit jaar lager dan begroot – waarschijnlijk mede onder invloed van de separaat begrote jubileumactiviteiten.

De kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke zijn in 2016 lager uitgevallen dan begroot maar hier is nog sprake van nakomende kosten in 2017.

De kosten voor de Strandloper annex Website www.strandloper.nl zijn dit jaar hoger dan begroot, mede onder invloed van het – deels door de drukker gesponsorde – fraaie extra jubileumnummer in april.

De kosten van nieuwe inrichting van het JVN zijn duidelijk hoger dan begroot door de aanschaf van een

nieuwe beamer als belangrijk element in het lezingenprogramma van de vereniging.

Begroting 2017 - deze is al in april 2016 bij de gemeente Noordwijk ingediend

Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen e.d. Verwacht wordt dat deze post in 2017 vergelijkbaar zal zijn met 2016.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de JVN- bibliotheek.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verwey Natuurcentrum: uitgaven op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zijn tot dusver lager dan verwacht, maar rekening is nog te houden met nakomende kosten.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper; normaal 4x per jaar in kleur.
- Zeetrekhut: € 2.500 voor grondige renovatie in 2017 vanuit reservering onderhoud.
- Nieuwe inrichting: in 2017 mogelijk enkele nieuwe dan wel vervangingsuitgaven.

Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van ca. 600 leden die gemiddeld ca. € 17 betalen (bij een minimumcontributie van € 10).
- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is voor 2017 een subsidie aangevraagd van in totaal € 32.962, bestemd voor huur ad € 23.612 (nog exclusief jaarlijks stijgingspercentage), kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en degelijke ad € 7.100 en realisering van diverse educatieve activiteiten ad € 2.250.
- Schenkingen/Legaten: pro memorie.
- Rente: hier is sprake van dalende opbrengsten.
- Verkoop: de verkoop van *Tussen tulpen en de zee* blijft een pro memorie post.
- Jan Verwey Natuurcentrum: inkomsten blijven naar verwachting redelijk stabiel.
- Advertenties Strandloper: inkomsten lopen terug door minder advertenties.
- Om de geplande uitgaven te kunnen realiseren kan samenvattend een beroep

worden gedaan op diverse reserveposten: onderhoud (€ 2.500), publicaties (€ 2.000) en algemene reserve (€ 500). Daar is ook de nodige ruimte voor.

Balans

Een overzicht van de diverse balansposten:

- reserve voor inrichting en apparatuur blijft € 8.500: biedt in 2017 mogelijkheid voor (extra) vernieuwing en/of vervanging.
- reserve voor energie en onderhoud € 10.000: € 2.500 voor in 2017 geplande renovatie van de

Zeetrekhut en verder bedoeld voor nakomende energiekosten.

- reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit blijft € 15.000: in 2017 te benutten voor mogelijk een nieuwe publicatie en extra kosten Strandloper in kleur.
- reserve voor speciale activiteiten en projecten blijft € 5.400: in 2017 mogelijk nader in te vullen.
- de algemene reserve is door het nadelig saldo in 2016 met € 117 gedaald tot € 5.450.

Koene Vegter, penningmeester
Noordwijk, januari 2017

Vooraankondiging Waddenweekend Schiermonnikoog

Van vrijdagmiddag 8, tot zondagavond 10 september vindt het traditionele waddenweekend plaats.

Dit jaar gaan we naar het prachtige eiland Schiermonnikoog. We verblijven in groepsverblijf de Kooiplaats. De Kooiplaats ligt dicht bij de veerhaven en biedt een goede uitvalsbasis om het eiland te verkennen. Dit gebeurt te voet en op de fiets.

Schiermonnikoog is een relatief klein eiland.

Hierdoor is het mogelijk om in een weekend alle verschillende biotopen met de specifieke vogelsoorten te bezoeken. Er is speciale aandacht voor vogels maar ook voor planten, vlinders en libellen.

Het waddenweekend is voor iedereen geschikt, van beginnend vogelaar tot expert, dus meldt u gerust aan!

De organisatie is in handen van Ruurd Eisenga.

Vooraanmelding is mogelijk onder vermelding van: Waddenweekend, naam en mobiel telefoonnummer via excursies@strandloper.nl. Kosten ca. € 110,-

Nadere informatie komt in het juninummer van de Strandloper en op de website.

Waddenweekend Schiermonnikoog 2013 De Kobbbeduinen foto: George Hageman

IVN-jubileumwandeling

Dit jaar bestaat de IVN-afdeling Leiden e.o. 40 jaar. Ter gelegenheid hiervan organiseren wij een serie wandelingen “Twaalf maanden natuur in de buurt” dat houdt in dat er elke maand een wandeling in een ander natuur gebied wordt gegeven in: Leiden en Omgeving, de Bollenstreek en de Kust Zuid-Holland Noord.

Wie tenminste vijf van de twaalf wandelingen meemaakt krijgt een maandkalender 2018 of verjaardagskalender cadeau. De excursieleider deelt - bij vertrek- aan iedere deelnemer een strippenkaart uit en stempelt de jubileum wandeling van die maand af.

Zaterdagochtend 25 maart 2017

Excursie naar de Noordduinen bij Noordwijk. Verzamelen parkeerterrein Infocentrum SBB, Randweg, Noordwijk. Tijdstip: 9.00 uur. De excursie duurt tot ongeveer 11.30 uur en heeft als thema Vogels en andere natuuraspecten in Hollands Duin.

Excursieleider: Dineke Kistemaker. dkistemaker@planet.nl Tel.: 071 3612219

Waar gaan we naar toe?

In de achtertuin van de Randstad ligt een afwisselend duingebied, het Hollands Duin. Misschien denk je dat het een saai gebied is, maar niets is minder waar. Het is een gebied dat verrassend rijk is aan prachtige natuur, maar ook sporen uit het verleden in het landschap laat zien, zoals de in de crisistijd aangeplante dennenbossen bijvoorbeeld.

Maar je vindt ook sporen van eekhoorns die aan dennenappels gepeuzeld hebben, de vraatsporen aan de boomstammetjes van reeën. En nu we het toch over sporen hebben...in deze maand kun je de sporenkapsels van mossen goed zien. En dan natuurlijk de duizenden

konijnenkeutels, dat moet toch wel betekenen dat je een konijn weg ziet springen?

Wie weet hebben we vandaag ook het geluk dat we mogen genieten van de vogels die 's ochtends uitbundig hun lied laten horen om een vrouwtje te verleiden zoals de Grote Bonte Specht die tegen een boom roffelt om indruk te maken op een vrouwtje?

De eerste zomervogels zijn weer terug uit hun overwinteringsgebied in Afrika, wie hoort het eerst de Tjiftjaf die zijn eigen naam roept?

Loop mee en zie hoe mens en natuur samen Hollands Duin hebben gemaakt tot wat het nu is: een uitgestrekt duingebied waar je heerlijk kunt uitwaaien en kunt genieten van mooie natuur.

Wat gaan de kinderen doen?

We speuren naar sporen van dieren met een sporen zoekkaart in de hand.

We gaan mosjes en hun wonderbaarlijke sporenkapsels bekijken onder de loep.

Met de verrekijker in de aanslag proberen we de vogels te spotten. “Wie roffelt daar hoog in de boom?” We luisteren naar hun uitbundige voorjaarszang. “Wie roept zijn eigen naam? En wie jodelt daar zo mooi?”

Fotowedstrijd!

Bij deze (en elke wandeling) kan je meedoen aan de fotowedstrijd. Er zijn twee categorieën: kinderen en jeugd (tot 18 jaar) en volwassenen (18 jaar en ouder).

De foto moet: a) digitaal zijn, b) gemaakt zijn tijdens de wandeling en in het gebied, c) de natuur (boom, vogel, plant, landschap etc.) als onderwerp hebben.

De foto's worden beoordeeld door een deskundige jury. Van de foto's gemaakt door 17-jarigen of jonger wordt een verjaardagskalender gemaakt. Van de foto's van de volwassenen maken we een maandkalender 2018. Prijswinnaars winnen de kalender. De kalender gaat ook naar iedereen die vijf stempels heeft verzameld (zie voorwoord). Indienen van de foto's vóór 15 april bij de juryvoorzitter Joop Vlieg (joop@vlieg.io). Meer informatie over deze wandelingen vind u op onze website <https://afdeling.ivn.nl/afdeling/leiden>

Vogelzangcursus 2017

Ook dit voorjaar gaat er weer een vogelzangcursus van start.

Ben je ook nieuwsgierig welke vogels in alle vroegte zo luid zitten te zingen in tuin of in duin en zou je ook iets meer willen leren over hun gedrag en waar ze broeden? Kom dan naar de Vroege vogelzangcursus.

De cursus is bedoeld voor zowel beginners als voor diegenen die iets meer over vogels en hun zang willen leren.

Ook niet-leden kunnen aan de cursus deelnemen.

Avonden:

Er zijn drie theorieavonden: **Donderdag 6 en 20 april en Woensdag 3 mei**

Tijd: 20.00 uur tot 22.15 uur. (Zaal open om 19.45 uur)

Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

Noordwijk. (Ingang achterzijde Bibliotheek)

Op de avonden is er vóór de pauze een Power Point presentatie waarin aandacht besteed wordt aan het herkennen van vogels, waarom ze zingen en waar ze leven en broeden.

Na de pauze zijn er diverse practica waar we o.a. oefenen om verschillende geluiden uit elkaar te houden.

Excursies:

Er zijn drie vroege vogelzang excursies:

Zondag 9 en 23 april en 7 mei

De excursies worden gehouden in het Leeuwenhorstbos en in de Amsterdamse Waterleidingduinen en worden begeleid door ervaren gidsen.

Ze starten in de vroege ochtend even na zonsopkomst en duren ± twee tot twee en half uur.

Pimpelmees, foto Jan Hendriks

Kosten:

Het cursusgeld is € 32,50 voor leden en € 40,- voor niet-leden incl. lesmateriaal en koffie. Wanneer men als niet-lid meteen lid wordt voor € 10,- per jaar is het cursusgeld € 32,50.

Aanmelden voor de vogelcursus en evt. lidmaatschap kan per e-mail naar dkistemaker@planet.nl o.v.v. naam, volledig adres en telefoonnummer.

Voor verdere informatie kunt u bellen met Dineke Kistemaker 071 3612219

Broedvogel Monitoring Project 2016 Verslag van een aantal plots in de zuidelijke AWD

Leo Schaap

Inleiding

Traditioneel wordt in De Strandloper, vanaf de eerste nummers, jaarlijks verslag gedaan van de broedvogelmonitoring projecten die regelmatig rond Noordwijk worden uitgevoerd. Waren dat vroeger vooral de Noord- en Zuidduinen, later eind jaren zeventig kwam daar het zuidelijke deel van de Amsterdamse Waterleidingduinen bij. Het begon met een volledige inventarisatie van het zuidelijke deel binnen de gemeentegrenzen van Noordwijk. In vier jaar tijd werd het gehele gebied onderzocht en vastgelegd. In de eerste jaren doormiddel van vuistdikke rapporten, later alleen door een korte rapportage en publicatie van de tabellen met resultaten. Daarnaast werd in 1984 het Broedvogel Monitoring Project opgericht (BMP). De gegevens van de toen gevormde referentiepercelen werden vanaf 1986 in een landelijke database van Sovon opgenomen. Door de

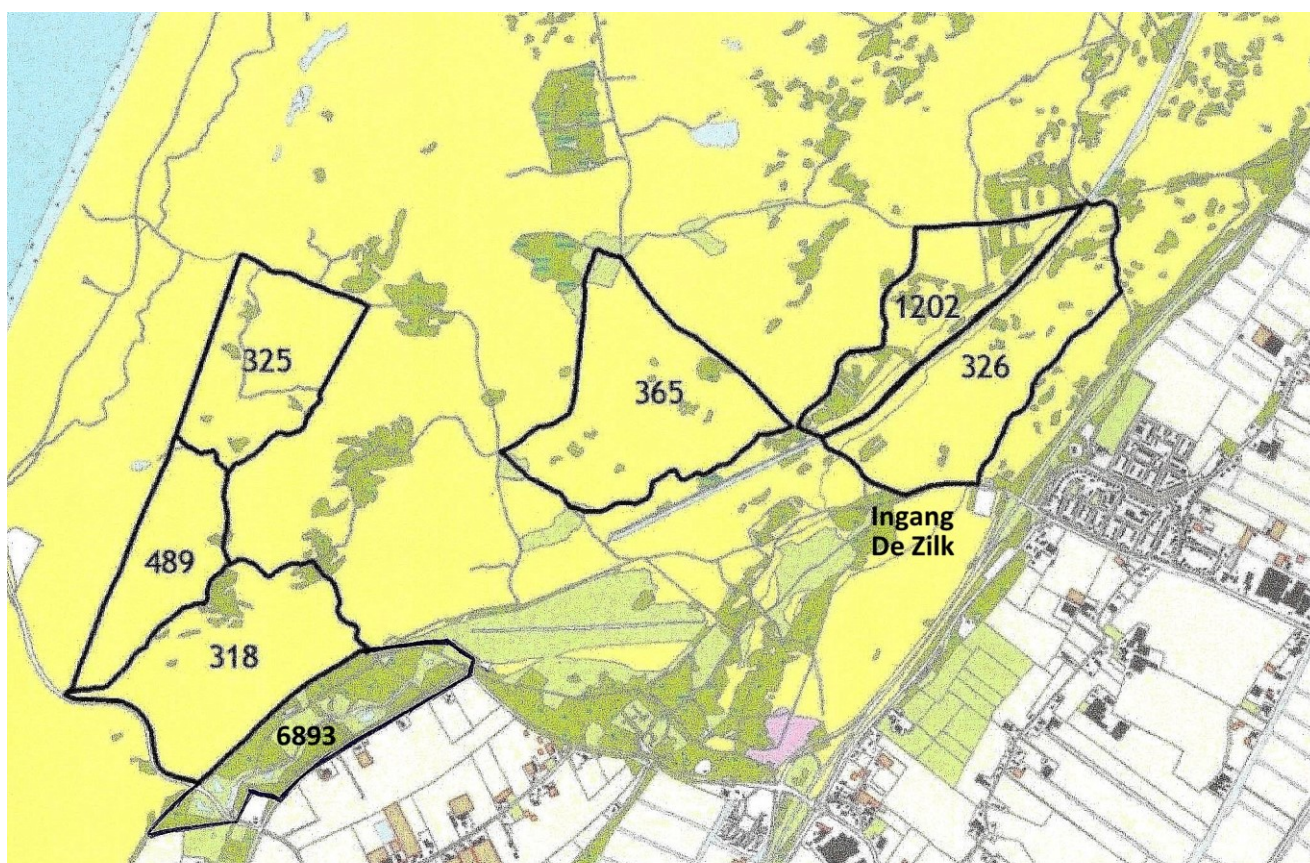
opkomst van de PC en softwareontwikkelingen is het monitoren of inventariseren veel gemakkelijker en nauwkeuriger geworden. Het inventariseren gebeurt volgens de 'BMP methode' die sterk is gestandaardiseerd. Van de resultaten is ononderbroken ieder jaar in De Strandloper verslag gedaan. Dit artikel is een voortzetting van deze traditie die ik van Jan Jacobs heb overgenomen. Jan heeft dat heel veel jaren voortreffelijk gedaan en heeft ook als coördinator daarmee een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand komen van onderzoek en rapportage.

Het is een geweldige prestatie van onze vereniging om zonder onderbreking de gegevens van de vijf z.g. referentiepercelen van de AWD te monitoren en te publiceren. Het is waarschijnlijk de meest complete set gegevens over het verloop van de broedvogelstand in de AWD. Het is echter niet allemaal ideaal; BMP is en blijft

een schatting van de broedvogelstand in een bepaald gebied. Er zijn veel factoren die de monitoring kunnen beïnvloeden en dat levert over de jaren heen een grillig beeld, zodat gegevens heel voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd. De methode werkt beter wanneer de gegevens worden gebruikt voor nationale of regionale conclusies, de fouten worden dan geëlimineerd door middeling van gegevens. Niettemin blijven ze ook op plotniveau van belang en zijn er veel plaatselijke ontwikkelingen uit te destilleren. Omdat er van jaar tot jaar grote verschillen kunnen optreden, die niet altijd aan de vogelstand te wijten zijn, is het middelen er van een goed alternatief om zicht te krijgen op ontwikkelingen. Daarom kies ik er in dit verslag voor de resultaten van 2016 te vergelijken met het gemiddelde van de laatste vijf jaren, 2011 t/m 2015.

Let op: Het gemiddelde levert gebroken getallen op, ze zijn vanwege de nauwkeurigheid niet afgerond op hele

vogels! De totalen van het aantal soorten levert, vergeleken met het gemiddelde, een verwarrend beeld op. Het laat het aantal soorten zien dat in vijf jaar is voorgekomen en niet het rekenkundig gemiddelde. Het artikel gaat over 6 percelen, 5 daarvan zijn ooit gekozen (Naber, F.R.M., 1985) om als referentieperceel te dienen in de zuidelijke AWD. In de noordelijke AWD werden ook referentiepercelen gekozen, echter met een andere motivatie: het geven van een beeld van de broedvogelontwikkelingen dwars door de AWD heen, van oost naar west. Wij beperken ons nu tot de Zuidelijke AWD, de percelen staan op onderstaande kaart. Daar staan twee bijzondere percelen bij; AWD Schrama: plot 1202 en ZHL Vogelaardreef: plot 6893. Schrama is slechts één keer als extra plot geïnventariseerd (1994) en daarna nooit meer. Vogelaardreef is een paar jaar geleden uit interesse aan de set toegevoegd om de ontwikkelingen aan de rand van de zuidelijke AWD te volgen.

Figuur 1: BMP gebieden in de zuidelijke AWD

Gijs Kokkies Hoek

BMP plot 318, 47,6 ha

Geïnventariseerd door Jan Jacobs en Annelies Marijnissen.

Het terrein heeft een oppervlakte van ca. 47 ha, waarvan ca. 7 ha gemengd bos, met Berk, Populier en Abeel. De kavel telt ca. 15 ha struweel van Duindoorn en Duinwilg in een toenemende oppervlakte kaal zand en stuifplekken. Verder bestaat het uit ca. 20 ha open duin met Duinriet, Zandzegge en Helmgras, waarin solitaire Meidoorns en Vlieren. Het terrein is erg geaccidenteerd en erg rustig. Paden ontbreken. Het terrein wordt sterk begrast door

Damherten. In het gebied heeft het beheer van de AWD weinig ingrepen gedaan, het is een van de weinig onaangetaste plots.

Het terrein werd in 2016 13 keer bezocht in de periode 11 maart t/m 30 juni. Er werden drie avondbezoeken gedaan, met name om naar de Houtsnip te speuren die helaas niet werd gezien.

Voor wat betreft het aantal territoria is het geen best jaar geworden; met 124 stuks ligt het aantal beduidend onder het gemiddelde van vijf jaar. Ook het aantal soorten ligt lager dan dat wat we gewend zijn. Een beetje een mager jaar dus. Mogelijk hebben weersinvloeden een rol gespeeld.

Positief is dat de Nachtegaal stabiel is met 14 territoria, maar de Sprinkhaanzanger en Kneu hebben de neiging af te nemen. De Boomleeuwerik ontwikkelt zich hier positief. De terugval van de Fitis van bijna 22 gemiddeld naar 12 territoria is een sterke achteruitgang voor deze 'echte' duinvogel. Positief is ook dat de Grasmus zich kennelijk goed voelt in Gijs Kokkies Hoek, terwijl hij bijvoorbeeld in het Hoegatterduin een duidelijke negatieve trend vertoont.

BMP Gijskokkieshoek AWD Plot 318					
Soort	Gemiddeld	2016	Soort	Gemiddeld	2016
	11 tm 15			11 tm 15	
Buizerd	0,2	0	Sprinkhaanzanger	0,2	0
Houtsnip	0,4	0	Braamsluiper	3,8	1
Holenduif	0	0	Grasmus	15,8	17
Houtduif	1	1	Tuinfluitier	0,2	0
Koekoek	0,8	1	Zwartkop	1,6	4
Groene Specht	0,2	0	Tijftjaf	3,2	2
Grote Bonte Specht	1	0	Fitis	21,8	12
Boomleeuwerik	7,8	9	Staartmees	0,4	0
Veldleeuwerik	0,2	0	Pimpelmees	2,8	4
Boompieper	2,4	1	Koolmees	9,2	7
Graspieper	3,4	2	Gaai	1,8	2
Witte Kwikstaart	0,8	0	Ekster	1,8	0
Winterkoning	2,2	1	Kauw	0,2	0
Heggenmus	16	21	Zwarte Kraai	1,6	1
Roodborst	0,6	2	Vink	5	2
Nachtegaal	14	14	Groenling	0,2	0
Zwarte Roodstaart	0,2	0	Putter	0,2	0
Gekraagde Roodstaart	3,2	5	Kneu	5,8	5
Roodborsttapuit	3,6	4	Goudvink	0,4	0
Merel	6,6	5	Totaal territoria	141,4	124
Zanglijster	0,8	1	Totaal soorten	39	24

Tabel 1: Inventarisatie Gijskokkieshoek 2016 vergeleken

Wolfsveld-West

BMP plot 325, 34,6 ha

Geïnterviewd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter

Voor een uitgebreid verslag van deze inventarisatie door Koene Vegter, zie elders in deze Strandloper. Er werden 10 bezoeken aan dit gebied gebracht, tussen 24 maart en 9 juni; hierbij zaten geen avond bezoeken. Het terrein is ongeveer 35 hectare groot en ligt tussen het Boeveld en de Ruigenhoeker Schulpweg, langs het

voormalige Van Limburg Stirumkanaal. Het telt vijf beboste duindellen in een overwegend open duinlandschap. In de winter 2013/2014 is in deze 5 dellen veel vegetatie van riet en struiken verwijderd en in het Verbrande Vlak zijn diverse open plekken gemaakt. In het broedseizoen 2014 hebben de vogels daarvan kennelijk geprofiteerd, want het aantal broedvogels schoot met 30% omhoog. Het blijkt echter dat dit geen blijvend effect heeft gehad. In 2015 is het aantal territoria weer met bijna 9% gedaald en in 2016 is het aantal verder gedaald met nog eens bijna 20%. De daling komt voornamelijk van enkele algemene soorten, zoals Fitis, Merel, Koolmees en Vink. Maar ook de rode lijstsoorten zoals Nachtegaal, Sprinkhaanzanger en met name de Kneu doen het slecht.

BMP Wolfsveld West AWD Plot 325					
Soort	Gemiddeld	2016	Soort	Gemiddeld	2016
	11 tm 15			11 tm 15	
Nijlgans	0	1	Sprinkhaanzanger	1,8	1
Wilde Eend	0	0	Braamsluiper	2	2
Holenduif	0,2	0	Grasmus	21,2	15
Houtduif	0,4	2	Tuinfluitier	0,8	0
Turkse Tortel	0	1	Zwartkop	0,8	0
Koekoek	1,4	2	Tijftjaf	3,4	2
Grote Bonte Specht	0,2	0	Fitis	22,4	15
Boomleeuwerik	3,2	4	Staartmees	0,4	0
Boompieper	1,6	2	Pimpelmees	1	4
Graspieper	1	4	Koolmees	10	8
Winterkoning	1,6	3	Gaai	1,6	1
Heggenmus	14	14	Ekster	0	0
Roodborst	0	1	Zwarte Kraai	1,6	1
Nachtegaal	19,6	12	Vink	10,2	12
Blaauwborst	0,4	1	Kneu	7,8	1
Zwarte Roodstaart	0,2	0	Goudvink	0,6	0
Gekraagde Roodstaart	2,2	3	Rietgors	0,8	0
Roodborsttapuit	1,4	1			
Merel	6,2	8	Totaal territoria	140,8	121
Zanglijster	0,8	0	Totaal soorten	32	26

Tabel 2: Inventarisatie Wolfsveld West 2016 vergeleken

Hoegatterduin

BMP plot 326, 49,1 ha

Geïnterviewd door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder

Inventariseren in het Wolfsveld, foto: Koene Vegter

Tussen 26 maart en 18 juni werden 13 bezoeken aan dit gebied gebracht waarvan 1 avondbezoek voor de inventarisatie van de Houtsnip.

Het perceel bevindt zich dicht bij de ingang van De Zilk. Het gebied is 49,1 ha groot, is een interessant gebied met wit duin (stuifkuilen), grijs duin, eikenbos en velden met varens. Daarnaast is er veel struweel, zoals duindoorn en vlier, er zijn mooie grote bomen zoals eik en es in het gebied te vinden, kortom een zeer afwisselend gebied. Het Oosterkanaal begrenst het gebied aan de westkant en is er onderdeel van, zodat ook watervogels tot de inventarisatie behoren. Het gebied is niet geteisterd door de grote Life projecten, maar de ruiming van Vogelkers heeft een paar keer grote gevolgen gehad voor de vogelstand. Zie hiertoe het artikel in De Strandloper van maart 2015. Daarnaast is er een duidelijke ontwikkeling richting meer bosvogels en hebben de rode lijst soorten te lijden van de ingrepen om de 'bospest' te bestrijden. Vanaf 2008 tot en met 2014 is het gebied intensief begraasd geweest door schapen. De explosie van Damherten heeft deze begrazing overbodig gemaakt.

De onderstaande tabel 3 laat de ontwikkelingen zien.

In deze tabel zien we direct dat het kennelijk een slecht jaar was voor de watervogels. Hoewel er nooit veel watervogels door de BMP regels komen, is het dit jaar duidelijk minder. Verder zijn er wat bijzondere waarnemingen te melden; een Torenvalk, Halsbandparkieten en Sijsjes. De Torenvalk telde kennelijk, wat het aantal waarnemingen betreft, mee als territorium; wij hebben echter geen nest kunnen vinden. Het paartje Torenvalken had in de AWD hun domicilie en werd over het gehele gebied waargenomen. Ook de roofvogel expert Fred Koning heeft geen nestplaats kunnen vaststellen. Voor het eerst werden enkele Halsbandparkieten in het Hoekgatterduin gezien, voldoende om ze volgens de BMP regels als territorium te kwalificeren. De Sijsjes waren een verrassing. Was Annelies Marijn's er tijdens deze bewuste morgen niet bij geweest dan waren ze niet gehoord en gezien. Het ging om twee paartjes, waarschijnlijk nog op doorreis, maar voor BMP voldoende om ze als territorium te kwalificeren. Ook in het Hoekgatterduin kwamen dit jaar veel Damherten voor. Ze zijn niet geteld; het zijn er erg veel. De konijnen deden hun best en er werden regelmatig jonge konijnen gezien. Zie foto.

Jonge konijnen in het Hoekgatterduin, foto George Hageman

BMP Hoekgatterduin AWD Plot 326					
Soort	Gemiddeld 11 tm 15	2016	Soort	Gemiddeld 11 tm 15	2016
Knobbelzwaan	0,2	0	Roodborsttapuit	2,6	4
Grauwe Gans	0,8	0	Merel	6,8	6
Canadese Gans	0,4	0	Zanglijster	2	1
Nijlgans	1,2	0	Sprinkhaanzanger	0,6	0
Bergeend	0,2	0	Braamsluiper	4,2	3
Krakeend	0,2	0	Grasmus	12	8
Wilde Eend	3,2	2	Tuinfluit	5,6	3
Soepeend	0,2	0	Zwartkop	3,6	0
Kuifeend	0,8	2	Tijftjaf	3,6	1
Buizerd	0,4	0	Fitis	31,4	24
Torenvalk	0	1	Staartmees	1,8	2
Meerkoet	2	1	Glanskop	0,4	2
Houtsnip	1,2	2	Pimpelmees	7,6	11
Holenduif	0,4	1	Koolmees	12	12
Houtduif	2	3	Boomkruiper	1,4	5
Halsbandparkiet	0	2	Wielewaal	0,2	0
Koekoek	0,8	0	Gaai	3	3
Groene Specht	0,4	1	Ekster	1,6	1
Grote Bonte Specht	3,6	7	Zwarte Kraai	3,2	4
Kleine Bonte Specht	0,8	1	Vink	12,2	13
Boomleeuwrik	6,2	9	Groenling	1,4	1
Boompieper	11,8	8	Putter	1,2	1
Witte Kwikstaart	0,2	3	Sijs	0	2
Winterkoning	2,8	5	Kneu	3,6	3
Heggenmus	6,6	6	Goudvink	0,6	0
Roodborst	0,6	4			
Nachtegaal	7,2	3	Totaal territoria	185,4	181
Gekraagde Roodstaart	8,6	10	Totaal soorten	50	40

Tabel 3: Inventariseren Hoekgatterduin 2016 vergeleken

Fitis in het Hoekgatterduin, foto George Hageman

Bijzonder is ook dat de Zwartkop dit jaar niet in de lijst kon worden opgenomen. Ze werden regelmatig waargenomen maar te vroeg of te weinig om als territorium te worden aangemerkt. Verder valt op dat de rode lijst soorten zoals Nachtegaal, Sprinkhaanzanger en Kneu een neerwaartse trend kennen. In 2010 werden nog 14 Nachtegale geteld en nu nog maar 3. Grote Bonte Specht, Boomleeuwrik en Gekraagde Roodstaart doen het erg goed. Voor het overige wordt naar de tabel verwezen.

Boeleveld West

BMP Plot 489, 27,1 ha

Geïnvventariseerd door Willem Baalbergen en Jan Veeffkind.

Tussen 30 maart en 1 juni zijn 9 bezoeken aan het gebied gebracht. Er zitten geen avond- of nachtbezoeken tussen. Het gebied wordt in het noorden begrensd door het Finnlayweggetje, in het oosten door de Houtweg, in het zuiden door het raster van de Langevelderslag en in het westen door de Van Limburg Stirumvallei. Het betreft een vrij kaal duinterrein, met toppen tot 18 m. De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 127 ha. Vanwege de ligging, dicht bij de ingang op het parkeerterrein aan de Langevelderslag, is de recreatiedruk redelijk groot. Langs de Houtweg vinden we begroeiing met struweel, terwijl in het noordelijk stuk het Verbrande Vlak ligt. Deze duinvallei is dicht begroeid met onder meer Ratelpopulier en is slecht toegankelijk.

Willem Baalbergen heeft het gebied voor het eerste geïnvventariseerd in 1978. Sindsdien is er een aantal veranderingen in het terrein aangebracht. Zo is het Van Limburg Stirum kanaal gedempt. Daarbij is de hogere opslag van het Verbrande Vlak in het noorden van het gebied verwijderd. In 2014 is dit vlak in het kader van het terugbrengen van de zogenaamde grijze duinen voor een deel geplagd.

Ter vergelijking heeft Willem Baalbergen de onderstaande tabel gemaakt:

BMP Boeleveld West Plot 489 - Vergelijking 1978 en 2016									
Soort	1978		2016		Soort	1978		2016	
Slobeend	1	-	Winterkoning	8	1	Tijftjaf	-	2	
Fazant	2	-	Heggenmus	10	5	Fitis	13	8	
Patrijs	1	-	Zanglijster	1	2	Koolmees	-	3	
Meerkoet	3	-	Merel	3	2	Staartmees	-	-	
Kievit	2	-	Tapuit	4	-	Kneu	-	2	
Wulp	2	-	Gekr. Roodst.	2	2	Vink	-	3	
Houtduif	2	2	Nachtegaal	8	4	Ringmus	2	-	
Tortelduif	2	-	Roodborst	1	1	Gaai	-	1	
Koekoek	1	1	Roodborsttapuit	-	4	Ekster	2	1	
Boomleeuwerik	-	1	Bosrietzanger	-	1	Zwarte Kraai	-	1	
Veldleeuwerik	1	-	Braamsluiper	1	1				
Boompieper	1	2	Grasmus	5	10	Tot. territoria	81	67	
Graspieper	1	2	Zwartkop	-	2	Tot. soorten	26	26	

Tabel 4: Inventariseren Boeleveld West 2016 vergeleken met 1978 opgesteld door Willem Baalbergen

De tabel laat opmerkelijke verschillen zien tussen de broedvogelstand in 1978 en 2016. Hoewel de methode van 1978 niet goed te vergelijken is met de BMP methode sinds 1986 geven ze een heel goed beeld van wat er toen in het Boeleveld te vinden was. Enkele opvallende zaken: het wegvallen van de niet-zangvogels en de Tapuit die in de landelijke trends passen. Opmerkelijk is de teruggang van de Winterkoning en de Nachtegaal. De tabel laat ook duidelijk zien dat mede door de veranderingen in het duin, soorten verdwijnen en andere erbij komen.

De ontwikkelingen in de laatste 6 jaren laten zich aan de hand van onderstaande tabel goed illustreren en zijn overwegend positief. De Nachtegaal en ook de Fitis zijn kennelijk vooral de laatste jaren achteruit gegaan. Andere soorten zoals Rietzanger, Blauwborst, Tuinfluiter, Pimpelmees, Goudvink en Rietgors kunnen kennelijk geen vaste plek in het gebied veroveren, waarschijnlijk mede als

gevolg van verlies aan broedgelegenheid. Opmerkelijk: het aantal soorten is gelijk aan dat van 1978, de samenstelling is echter compleet veranderd.

BMP Boeleveld West AWD Plot 489					
Soort	Gemiddeld 2016		Soort	Gemiddeld 2016	
	11 tm 15			11 tm 15	
Houtduif	0,8	2	Braamsluiper	1,8	1
Koekoek	0,6	1	Grasmus	8,2	10
Grote Bonte Specht	0	1	Tuinfluiter	0,8	0
Boomleeuwerik	2,2	3	Zwartkop	0,8	2
Boompieper	1,2	2	Tijftjaf	1,4	2
Graspieper	2	2	Fitis	11,2	8
Winterkoning	0,2	1	Pimpelmees	0,4	0
Heggenmus	6,2	5	Koolmees	2,6	3
Roodborst	0	1	Gaai	0,4	1
Nachtegaal	6,6	4	Ekster	0,2	1
Blauwborst	0,2	0	Zwarte Kraai	0,8	1
Gekraagde Roodstaart	1,4	2	Vink	2,8	3
Roodborsttapuit	2,8	4	Kneu	1,8	2
Merel	2,2	2	Goudvink	0,4	0
Zanglijster	0,6	2	Rietgors	0,2	0
Rietzanger	0,2	0	Tot. territoria	61	67
Bosrietzanger	0	1	Tot. soorten	29	26

Tabel 5: Inventariseren Boeleveld West 2016 vergeleken

De Westhoek

BMP Plot 365, 53,1 ha

Geïnvventariseerd door Jos Zonneveld, Gab de Croock en Jan Jacobs

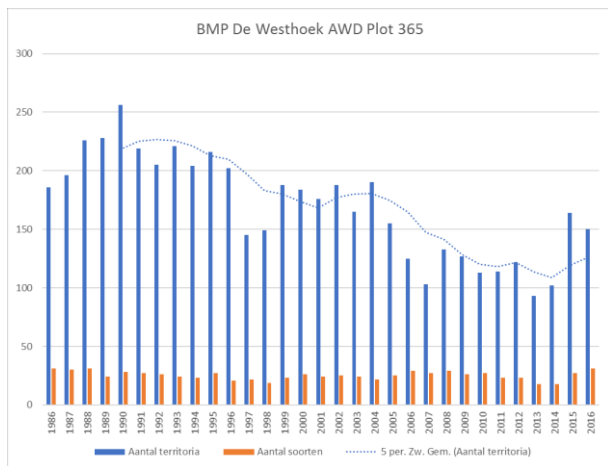
In de periode 11 maart t/m 5 juni zijn 11 bezoeken aan het gebied gebracht, er zijn geen avond bezoeken gedaan en een bezoek is onvolledig uitgevoerd.

In een apart artikel in deze Strandloper doet Jos Zonneveld verslag van de inventarisatie en de spectaculaire ontdekkingen die in 2016 zijn gedaan.

Het terrein wordt in het noorden begrensd door de Nieuwe Haasvelderweg, in het oosten door het Oosterkanaal, in het zuiden door de Starrenbroekerweg en in het westen door de Haasvelderweg. Het terrein is niet sterk geaccidenteerd. De Trapjesberg is met ruim 16 m + NAP de hoogste duintop in dit gebied. Het terrein telt 55 ha en bevat verschillende pannen en dellen. Het is een sterk struweelgebied en rijkelijk begroeid met Duindoorn en Meidoorn.

De voorheen overheersende Amerikaanse Vogelkers is, na rigoureuze kap in de afgelopen jaren, grotendeels verdwenen. In het meest westelijke deel zijn flinke stukken vergrast duin geplagd en zijn er enkele duinplasjes ontstaan. Het aangrenzende oude dennenbos van het Haasveld is geheel gerooid. Na begrazing door schapen lopen er nu flinke aantallen Damherten in de Westhoek. In het broedseizoen van 2016 stond er veel water in de diverse plassen.

De Westhoek kent een bewogen geschiedenis als het gaat om ingrepen van beheer. De vogelstand heeft waarschijnlijk daardoor sterk onder druk gestaan. Een illustratie van de veranderingen door de jaren heen laat de BMP grafiek vanaf 1986 heel goed zien.

Grafiek 1: Inventarisaties van De Westhoek sinds 1986

Hoewel de resultaten van de verschillende jaren erg grillig zijn, is een duidelijke trend merkbaar. Zelfs wanneer wordt uitgegaan van een gewogen gemiddelde over 5 jaar is er sprake van een teruggang van bijna 50% in 2014! Er zijn drie inventarisatie teams in het gebied actief geweest waarbij Jan Jacobs bijna altijd een rol heeft gespeeld. Het laatste team is actief vanaf 2008. Dit betekent een behoorlijk continuïteit in de tellingen, wat goed is voor de betrouwbaarheid. In alle jaren vanaf 2008 wordt melding gemaakt van werkzaamheden in het terrein. Grote aantallen Vogelkers en Meidoorn zijn verwijderd en grote stukken zijn geplagd. In 2015 is de rust teruggekeerd. Na alle ingrepen in het terrein is het dan ook positief dat er een verbetering in de broedvogelstand merkbaar is. Dat komt ook tot uiting in de tabel waarbij 2016 wordt vergeleken met het gemiddelde van de 5 jaren ervoor.

BMP De Westhoek AWD Plot 365					
Soort	Gemiddeld 11 tm 15	2016	Soort	Gemiddeld 11 tm 15	2016
Nijlgans	0	1	Merel	3,8	3
Wilde Eend	0	1	Zanglijster	0,2	0
Buizerd	0	1	Sprinkhaanzanger	0,4	0
Kleine Plevier	0	1	Braamsluiper	1	2
Kievit	0	1	Grasmus	9,8	11
Tureluur	0	1	Tuinfluit	0,4	0
Houtduif	0,2	0	Zwartkop	1,6	0
Koekoek	0,4	0	Tijftjaf	2,6	2
Groene Specht	0	1	Fitis	23,6	20
Grote Bonte Specht	0,2	0	Staartmees	1	1
Kleine Bonte Specht	0,2	0	Pimpelmees	3,6	7
Boomleeuwerik	3,6	8	Koolmees	10,4	14
Veldleeuwerik	0,2	1	Gaai	1,4	3
Boompieper	9,8	12	Ekster	0,2	0
Graspieper	0,2	1	Zwarte Kraai	0,8	2
Witte Kwikstaart	0,4	3	Spreeuw	0,6	1
Winterkoning	0,6	1	Vink	12,8	20
Heggenmus	7,6	3	Putter	0,2	1
Nachtegaal	2,2	2	Kneu	2,6	3
Gekraagde Roodstaart	10,8	15			
Roodborsttapuit	5,2	7	Totaal territoria	119	150
Tapuit	0,4	0	Totaal soorten	34	31

Tabel 6: Inventariseren De Westhoek 2016 vergeleken

Uit de tabel blijkt dat er veel positieve zaken te melden zijn. Zelfs een Veldleeuwerik en natuurlijk de Buizerd en een aantal grondbroeders zoals Kievit, Kleine Plevier en de Tureluur; die zijn heel lang niet voorgekomen in dit deel van de AWD. Jos Zonneveld doet elders in dit blad verslag van de inventarisatie en vertelt wat meer over de bijzondere waarnemingen met een aantal mooie foto's. Opmerkelijk is dat de negatieve trend bij de Nachtegaal, Sprinkhaanzanger en Fitis zich desondanks lijken voort te zetten. Deze plot, waar zoveel is veranderd, blijft

natuurlijk erg spannend om in de toekomst te blijven volgen.

BMP Vogelaardreef

BMP Plot 6893, 30,6 ha

Geïnterviewd door Gab de Croock en Jos Zonneveld

In 2016 zijn tussen 28 februari en 4 juni, 9 bezoeken aan het gebied gebracht. Daar zitten geen avond- of nachtbezoeken bij.

Dit is een bijzonder gebied. Het maakt geen deel uit van de Zuidelijke AWD, maar is in bezit van het Zuid-Hollands Landschap. Het grenst in het westen aan de Gijs Kokkieshoek en in het Oosten aan de Vogelaardreef. Het stuk bos is gecreëerd na de afgravingen ten behoeve van de bollenvelden in het Langeveld. Meer recent heeft Zuid-Holland Landschap het gebied aangepakt o.a. door het plaatsen van bodemschermen om het water in het reservaat te houden. Daardoor werd het mogelijk een aantal plasjes te vormen en een beek in het gebied te maken: het is er erg vochtig. Hierdoor is een aan vogels zeer rijk biotoop ontstaan. Het gebied is in 2016 voor de vierde keer geïnterviewd: het gemiddelde in de tabel is daarom slechts gebaseerd op drie jaar in plaats van vijf. De vogelstand ontwikkelt zich positief in dit gebied. De broedvogelstand bereikt een hoge dichtheid en is rijk aan soorten op een relatief beperkte oppervlakte. De Nachtegaal voelt zich er goed thuis en ook de Fitis kan zich er goed handhaven. Bijzonder is dat een paartje Appelvink en een paartje Dodaars zich al een aantal jaren in dit gebied heeft gevestigd. Het zijn vooral de bos- en struweelvogels die zich hier heel goed thuis voelen en zich in aantal positief ontwikkelen

BMP Vogelaardreef ZHL Plot 6893					
Soort	Gemiddeld 13 tm 15	2016	Soort	Gemiddeld 13 tm 15	2016
Dodaars	1,0	1	Braamsluiper	1,7	0
Grauwe Gans	0,3	2	Grasmus	3,0	1
Nijlgans	1,0	0	Tuinfluit	2,3	2
Wilde Eend	3,0	2	Zwartkop	10,7	11
Waterhoen	1,0	1	Tijftjaf	17,0	15
Meerkoet	6,3	4	Fitis	15,0	14
Houtsnip	0,7	0	Goudhaan	0,7	1
Holenduif	2,0	2	Grauwe Vliegenvanger	0,7	0
Houtduif	9,7	13	Staartmees	2,7	2
Turkse Tortel	1,0	1	Glanskop	2,3	4
Koekoek	0,7	0	Pimpelmees	10,0	10
Bosuil	0,7	1	Koolmees	18,3	21
Groene Specht	0,3	1	Boomklever	0,0	1
Grote Bonte Specht	4,7	6	Boomkruiper	2,3	5
Kleine Bonte Specht	1,0	1	Gaai	3,7	3
Boompieper	4,3	5	Ekster	1,0	0
Graspieper	0,3	0	Kauw	0,3	0
Witte Kwikstaart	1,7	2	Zwarte Kraai	2,7	3
Winterkoning	18,3	27	Spreeuw	0,0	2
Heggenmus	8,3	11	Huisvink	0,7	0
Roodborst	10,7	12	Vink	17,7	14
Nachtegaal	7,0	7	Groenling	2,7	2
Gekraagde Roodstaart	3,7	7	Putter	0,0	1
Merel	19,0	18	Appelvink	1,0	1
Zanglijster	6,7	9	Rietgors	0,7	0
Grote Lijster	1,3	1			
Sprinkhaanzanger	0,3	0	Totaal territoria	221,0	239
Kleine Karekiet	4,3	4	Totaal soorten	42,0	36

Tabel 7: Inventarisatie Vogelaardreef 2016 vergeleken

Conclusie

Het was weer een bijzonder inventarisatie jaar. Het weer werkte niet altijd mee en heeft mogelijk de tellingen aan de magere kant gehouden.

Het is een jaar met een aantal bijzondere waarnemingen zoals de grondbroeders in De Westhoek, de Torenvalk en de Sijsjes in het Hoekgatterduin en de Bosrietzanger in Gijs Kokkies Hoek. Het is zeer verheugend dat er in De Westhoek na allerlei ingrepen een herstel optreedt. Over een aantal soorten moeten we ons zorgen maken. De Nachtegaal neemt in de AWD sterk af terwijl er landelijk

een matige afname wordt gerapporteerd. Ook de Fitis, de meest voorkomende vogel in het duin, doet het de laatste jaren erg slecht terwijl er landelijk een matige toename wordt gerapporteerd. De Sprinkhaanzanger doet het ronduit slecht, terwijl ook voor deze vogel een matige toename landelijk wordt gerapporteerd. Ook de Kneu doet het soms erg slecht in het duin, zie Wolfsveld, en op andere plaatsen vertoont deze soort een lichte achteruitgang. De Grasmus doet het soms heel slecht en soms goed, net als een groot aantal andere soorten. Gekraagde Roodstaart en Boomleeuwrik doen het uitgesproken goed, positiever dan de landelijke trends aangeven.

Glanskop in ZHL Vogelaardreef, foto Gab de Croock

Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld-West 2016

Geïnventarieerd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter (verslag/foto's)

Terreinomschrijving/algemeen

Het Wolfsveld ligt met zijn 35 hectare langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal en wordt verder begrensd door het Finleyweggetje aan de zuidoostkant en de Ruigenhoeker Schulpweg in het noorden. Het is een afwisselend geaccidenteerd terrein met een vijftal dellen, waaronder het Abelendel, het Spejndel, het Biezenvlak en het Ronde Vlak, met een variatie aan begroeiing van Meidoorn, Berk, Duinliguster, Vlier, Ratelpopulier en oprukkende Duindoorn.

Twee jaar geleden is de basisbegroeiing van lage struiken en riet op een aantal plaatsen in dellen grondig verwijderd. Dit laat nog steeds zijn sporen na en verklaart mogelijk

mede het geringer aantal territoria in 2016. Daarnaast valt ook het effect van het hoge tonenverlies – boven 4 kHz – bij de oudere waarnemer niet geheel uit te sluiten (bron: art. Volkskrant/rubriek Wetenschap 11 juni 2016).

Toelichting op de inventarisatie 2016

De weersomstandigheden waren dit jaar wat beter dan het voorgaande jaar: gemiddeld warmer (8°) en ook minder wind (windkracht 3 gemiddeld).

In de voorafgaande periode is nogal wat regen gevallen, zodat in diverse dellen poelen zijn ontstaan die aan het eind van onze inventarisatieperiode meestal weer zijn verdwenen.

Twee keer worden wij behoorlijk belemmerd door windkracht 5-6 en één keer blazen wij vanwege de regen af, terwijl wij ook zelf nog even op trek gaan - naar

zuidelijker streken dan - in de tweede helft van mei. In totaal hebben wij in de periode medio maart tot medio juni 2016 tussen 7 en 10 uur 's ochtends 10 bezoeken gebracht aan dit afwisselende duingebied. Uiteindelijk leidt dit in 2016 tot in totaal 26 soorten met 121 territoria, waarbij in vergelijking met 2015 weer van een stijging in aantal soorten maar van een daling in aantal territoria sprake is (in 2015: 21 soorten en 147 territoria). Zoals elk jaar weer zijn het in het begin van de inventarisatierondes vooral de Heggenmus met 14 broedgevallen (18 in 2015), de Koolmees met 8 (11 in 2015) en de Vink met 12 (11 in 2015) die zich laten horen en zien. Zowel Heggenmus als Koolmees blijven hiermee duidelijk achter bij vorig jaar. Later in het broedseizoen bestaat de gebruikelijke top drie voor dit biotoop opnieuw uit Grasmus, Fitis en Nachtegaal met resp. 15, 15 en 12 broedgevallen, versus 22, 21 en 17 in 2015. Hieruit blijkt dat ook hier de broedresultaten bij deze drie toppers in 2016 duidelijk lager zijn geworden. De Merel scoort met 8 vergelijkbaar met de 7 broedgevallen in 2015, maar het resultaat van de Kneu is met 1 broedgeval veel lager dan in 2015 (8). Daarnaast komt in dit gebied een aantal vogelsoorten voor met kleine aantallen territoria, waarvan het elk jaar weer spannend is in hoeverre ze, al dan niet zijn op te sporen en waar te nemen. Dit jaar gaat het in positieve zin om de Tjiftjaf (2), Winterkoning (3), Zwarte Kraai (1),

Roodborsttapuit (1), Vlaamse Gaai (1), Gekraagde Roodstaart (3), Koekoek (2), Boompieper (2), Graspieper (4), Braamsluiper (2), Boomleeuwerik (4), Pimpelmees (4), Roodborst (1), Sprinkhaanzanger (1), Nijlgans (1), Houtduif (2), Zwartkop (1) en gelukkig weer de Blauwborst (1).

Nieuw was dit jaar de Turkse Tortel: 1 x waargenomen op onze laatste teldag medio juni.

Buiten de datumgrenzen en/of criteria vallend zijn dit jaar waargenomen: Zanglijster (1 x in maart), Tapuit (1 x medio mei) en een groepje van 7 Beflijsters eind april. In vergelijking met positieve resultaten in de voorgaande jaren zijn helemaal niet gezien Tuinfluiter, Staartmees, Rietgors en Goudvink.

Overvliegend zijn in deze periode nog waargenomen: Zilvermeeuw, Witte Kwikstaart, Aalscholver, Boerenwaluw, Visdief, Buizerd, Bruine Kiekendief, Gierzwaluw en eind april twee keer een groep Kramsvogels van resp. 40 en 15 exemplaren.

De totalen van de zoogdieren waren in 2016 als volgt: 107 Damherten, 56 Konijnen, 2 Vossen en dan zagen wij op onze laatste telochtend – weliswaar net buiten het inventarisatiegebied maar toch! – een Ree met haar zogend kalf: zonder meer een mooie opmaat voor onze rondes in het Wolfsveld in het komende jaar.

Een nat en dor begin...

Maar een droog en groen einde in het Ronde vlak – met teller WP

De Westhoek 2016

Geïnterviewd door Gab de Croock, Jan Jacobs en Jos Zonneveld (verslag/foto's)

Dit jaar hebben we 10 bezoeken gebracht met invoering van 780 stippen. Bij het eerste bezoek werd al duidelijk dat er weer veranderingen in het terrein waren. Vorig jaar zijn diverse plekken afgeplagd, die dit jaar bij de eerst boeken met water stonden. En dat waren zeker geen kleine stukjes.

Het eerste bezoek was 11 maart, onder goede omstandigheden. Het laatste bezoek was op 5 juni. 11 maart lieten de Boomleeuweriken zich al duidelijk horen en een zestal werden er al zingend gemeld.

Boomleeuwerik foto: Jos Zonneveld

Verder zagen we een enkele Vink, Koolmees, en nog een tweetal Roodborstjes.

23 maart was het 2de bezoek, met een beetje motregen en een noordwesten wind, winkracht 5. Door plassen met water waren ook wat andere soorten te zien. Een tweetal Watersnippen werd door ons verrast en kozen het luchtruim. 14 soorten lieten zich zien en horen. Waaronder zelfs een Canadese Gans. Die hadden we nooit eerder op de grond gezien in de Westhoek.

2 april was het 3de bezoek, met weer nieuwe soorten voor dit jaar: de eerste Gekraagde Roodstaart, de eerste Fitis en Tjiftjaf werden gezien en gehoord. En weer een nieuwe soort, mede door het water, was de Kleine Plevier.

9 april kwam de voorjaarsstrek goed op gang. Nu werden er al vele meer soorten waargenomen met grotere aantallen: Gekraagde Roodstaart 12x, Vink 14x en ook werden er in een plasje bij het Haasveld, wel net buiten ons telgebied, een paartje Zomertalingen gezien. Een Tureluur werd gezien verder ook de eerste doortrekkende Tapuiten en een Engelse Kwikstaart.

In totaal werd een 27 tal soorten waargenomen dit bezoek. Het 4de bezoek (16 april) liet iets minder soorten zien. 19 in totaal, het aantal Fitissen was al toegenomen, 15 waarnemingen. Wel werd weer een nieuwe soort waargenomen: de Groenpootruiter.

1 mei vond het 5de bezoek plaats. Deze keer de eerste waarneming, dit jaar, van de Nachtegaal. De Grasmus bleek weer terug met 11 exemplaren, de eerste Braamsluiper van dit jaar en verder de Winterkoning en de Wilde Eend. Wederom een nieuwe soort in ons gebied, de Oeverloper. Dit bracht het aantal soorten op 28.

De Kleine Plevieren hadden al last van de hormonen, want een baltsend mannetje met een paring tot gevolg werd op de foto vastgelegd, rustig zittend op het bankje tijdens de koffie.

Paring Kleine Plevieren foto: Jos Zonneveld

7 mei het 6de bezoek, met weer een verassing. Een zingende Veldleeuwerik boven ons gebied. Verder de "gebruikelijke" soorten. Wel meerdere Kleine Plevieren, waarvan gezegd moet worden, een paar net buiten ons gebied. 27 soorten dit keer.

16 mei het 7de bezoek met weer een nieuw soort: de Groene Specht. Helaas bleef het dit jaar maar bij één keer, maar zeker niet minder leuk.

26 mei het 9de bezoek met weinig bijzonderheden. De normale soorten dit keer.

5 juni kwam het laatste bezoek, maar werd zeker niet het saaiste bezoek. Jonge Kleine Plevieren, een nest met een drietal jonge Buizerd werd gevonden, waarbij we ons nog steeds

verbazen, dat we dat nest niet eerder hebben gezien. Zo zie je maar; ondanks dat je dwars door het gebied loopt, je nooit alles kunt waarnemen. Dit keer ook waargenomen dat een Gekraagde Roodstaart aan zijn 2de nest was begonnen. Het eerste nest was uitgevlogen en nu werd weer een nestje met eieren gezien.

Gekraagde Roodstaart foto: Jos Zonneveld

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Ruud van der Meijden, Maarten Strack van Schijndel & Fabienne Van Rossum 2016. **Wilde planten van de Benelux, een veldgids**. Uitgave van Agentschap Plantentuin Meise, België. 520 pagina's. Prijs € 39.

Met dit boek is de wens van Ruud van der Meijden (1945-2006), de enthousiaste directeur van het vroegere Nationaal Herbarium, in vervulling gegaan: een fraai boek waarin alle wilde planten van de Benelux te vinden zijn met foto, korte tekst en verspreidingskaartje. Van de vele exoten zijn alleen de soorten opgenomen die zich blijvend hebben gevestigd. Niet behandeld worden de grassen, zeggen en russen. Als reden hiervoor wordt genoemd dat het boek dan te omvangrijk zou worden. Deze opmerking maakt duidelijk dat gestreefd werd naar een veldgids die ook daadwerkelijk in het veld gebruikt kan worden. Het boek past weliswaar in iedere rugzak, maar toch kan het gewicht (1250 gram) er toe leiden dat velen dit boek liever thuis raadplegen dan in het veld.

Toen de plannen voor dit boek begin deze eeuw ontwikkeld werden, bestond het moderne botaniseren met camera of iPhone nog niet. Het ter plekke op naam brengen met een boek was en bleef het uitgangspunt. Het gevolg hiervan is, dat de keuze voor een klein formaat helaas geleid heeft tot veel foto's die zo klein zijn afgedrukt, dat de kenmerken waar het om gaat vaak moeilijk zijn te zien. Als het boek op A4-formaat zou zijn uitgegeven, zou dit bezwaar veel minder een rol spelen, want aan de kwaliteit van de foto's ligt het niet! Bij een groter formaat kan men na thuiskomst de eigen foto's vergelijken met de foto's in het grote boek om tot een juiste determinatie te komen. Hierbij zal het regelmatig gebeuren dat enige kenmerken waar het boek om vraagt, niet op de eigen foto te zien zijn. Maar dit zal er snel toe leiden dat in het veld zoveel mogelijk kenmerken gefotografeerd gaan worden.

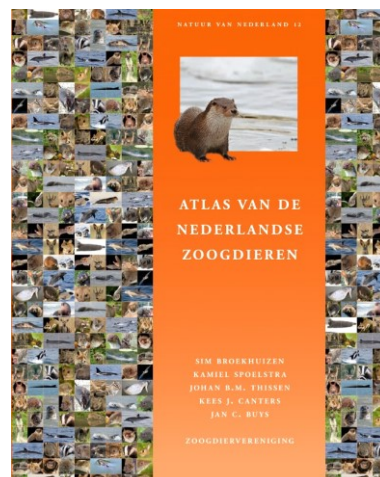
Deze leerschool hebben veel plantenliefhebbers, waaronder recensent, al doorlopen, door regelmatig waarnemingen (voorzien van foto's) in te sturen naar

www.waarneming.nl. Een groep deskundigen is daar bereid dagelijks alle ingestuurde waarnemingen kritisch te bekijken en zo nodig van commentaar te voorzien. Buitengewoon leerzaam op deze manier je kennis te vergroten!

Dan nog wat opmerkingen over de opbouw en de inhoud. De bekende *Geïllustreerde Flora van Nederland* van Heimans, Heinsius en Thijsse en ook de *Heukels' Flora van Nederland* beginnen met gedetailleerde determinatietabellen waarna de soorten per familie worden besproken. Dat principe is hier verlaten. Er is een Hoofdsleutel opgenomen waarbij eerst negen groepen worden onderscheiden: Landplanten met bladgroen, Landplanten zonder bladgroen, Water- en moerasplanten, Kustplanten van zeeduinen en kwelders, Klimplanten, Bomen en struiken, Varens, Paardenstaarten, Wolfsklauwen.

Er zijn natuurlijk planten die niet eenvoudig in één vakje zijn onder te brengen, omdat ze in allerlei biotopen te vinden zijn. In het register is dan ook te zien dat een aantal soorten op twee pagina's wordt genoemd. Zo staat de Akkermelkdistel bij de Kustplanten en bij de Landplanten. Maar soms ontstaat een probleem, bijvoorbeeld bij de vondst van het Strandduizendguldenkruid bij het Oosterduinse Meer. Deze soort staat alleen bij de Kustplanten genoemd. Ga je zoeken bij de Landplanten, dan kom je uit bij Fraai duizendguldenkruid en Gewoon duizendguldenkruid zonder een verwijzing naar de mogelijkheid van Strandduizendguldenkruid. Maar de meeste gebruikers zullen dit soort problemen zelden tegenkomen.

De schrijvers zijn er in geslaagd de liefhebber die verder wil komen in het determineren een serieuze handreiking te doen. Dit boek is compleet wat de flora van de Benelux betreft. Maar het gaat wat ver te beweren wat op de achterflap staat, namelijk dat dit boek het identificeren van de verschillende soorten eenvoudig maakt. Daarvoor zijn er te veel groepen die vaak problemen zullen blijven geven, zoals bijvoorbeeld de vele soorten ereprijs en de schermbloemen.

S. Broekhuizen, K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (redactie) 2016. **Atlas van de Nederlandse zoogdieren. - Natuur van Nederland 12**. Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden. 432 pagina's. Prijs € 49,95.

In de boekenserie *Natuur in Nederland* onder auspiciën van Naturalis is een prachtig standaardwerk over de Nederlandse zoogdieren verschenen. In het boek worden maar liefst 106 soorten besproken. Daarbij zit natuurlijk een complete serie muizen, ratten en vleermuizen bij, maar ook de zeezoogdieren (24 soorten) zijn in dit boek te vinden.

Sinds de laatste verspreidingsatlas (1992) zijn veel soorten toegenomen. Dat komt ten dele door geslaagde herintroductieprogramma's, waarvan soorten als Otter en Bever profiteerden. Verder zijn enkele soorten vanuit Duitsland en België ons land binnen gelopen zoals Wolf, Wilde Kat, Wasbeer en Wasbeerhond. Hieraan kan ook het Wild Zwijn worden toegevoegd. Tot voor kort werden zwijnen alleen gedood op de Veluwe en in het Meinweggebied in Midden-Limburg. Nu zijn ze op veel meer plaatsen in het oosten en zuiden van ons land te vinden.

Van de beschermingsmaatregelen, vastgelegd in de Flora- en Faunawet, hebben alle vleermuizen en ook de Das geprofiteerd. In dit verband moeten ook de vele ecoducten over snelwegen worden genoemd, waardoor natuurgebieden onderling bereikbaar zijn geworden. Minder goed gaat het met de soorten die vooral het boerenland bevolken zoals Hermelijn en Wezel. Door de intensivering van de bedrijfsvoering, in combinatie met kavelvergroting en het opruimen van houtwallen en heggen, ontstaat een landschap waar vogels en zoogdieren steeds minder te zoeken hebben.

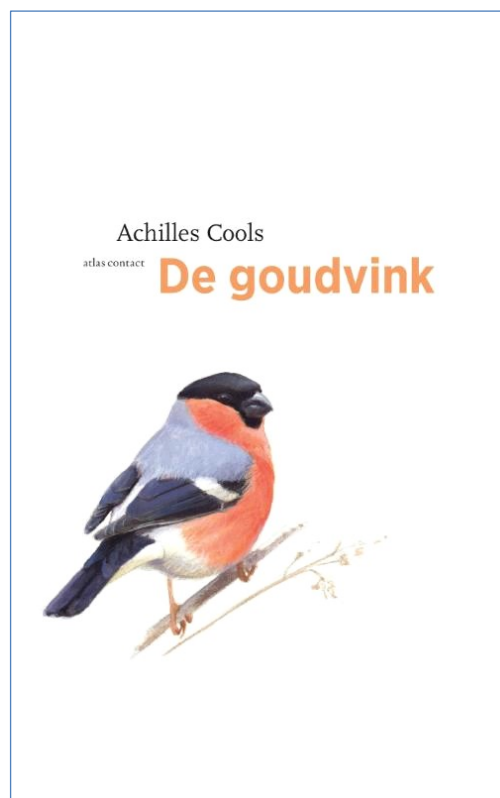
De bespreking van een soort is uitvoerig en toch goed overzichtelijk. Naast een foto van het dier zelf is vaak ook het leefgebied (biotoop) afgebeeld. Naast een kaart van de verspreiding in ons land is een kaartje van de wereldverspreiding opgenomen. In korte stukjes wordt ingegaan op leefomgeving, voedsel, voorkomen in de prehistorie, historische gegevens uit de vorige eeuw, veranderingen en oorzaken, bedreigingen en bescherming. Dat alles op 2 of 3 pagina's van het formaat 24 x 30 cm. Speciale aandacht verdienen de pagina's over de zeezoogdieren. Kees Camphuysen en Chris Smeenk hebben als het ware een fraaie zeezoogdierenbijlage aan dit boek toegevoegd. Alle soorten walvissen en robben die een keer op onze kust zijn aangespoeld, worden besproken. Hierbij krijgt de Potvis zelfs zes pagina's! Eén zoogdiersoort was wel in de zoogdierenatlas van 1992 te vinden, maar is terecht niet meer in deze atlas opgenomen. Dat betreft de Moeflon, een bergschaap uit Zuid-Europa. Dit dier komt in ons land alleen in omrasterde terreinen voor en was enkele jaren terug ook op het Zwarteveld in de AW-duinen te zien.

Achilles Cools 2016. **De goudvink**. Atlas Contact, Amsterdam. 192 pagina's. Prijs € 20.

De kunstschilder Achilles Cools heeft in vogelaarsland al eerder de aandacht getrokken door zijn bijzondere boek over de Kauw. Dat boek was grotendeels gebaseerd op de waarnemingen die hij deed in zijn bijzondere natuurtuin. De tuin rond zijn huis in Vlaanderen is een vogelparadijsje. Allerlei vogels vinden hier een

broedplaats, komen langs om een bad te nemen of profiteren van het aangeboden voedsel. Door het gehele jaar door vogelzaad te strooien, verlokte hij vijf jaar lang een paartje Goudvinken om in zijn tuin te broeden. Dat leverde een fraaie serie waarnemingen op, die door Cools in bloemrijk proza worden beschreven. De meerwaarde van dit boek ligt echter in het feit dat Cools zich heeft ingespannen die waarnemingen een plaats te geven in wat hij bij zijn literatuuronderzoek vond. Daarbij heeft hij zich ingespannen vooral het broedgedrag nauwkeurig te beschrijven. Hij noemt bijzonderheden die je als vogelaar nooit te zien krijgt, maar die hij vanuit zijn atelier wel kon waarnemen. Zo voeren de oudervogels maar eenmaal per halfuur hun jongen. Dat doen ze met een eiwitrijk papje vanuit de krop, zoals dat ook van duiven bekend is. In de eerste dagen van hun bestaan reageren de jongen op elke trilling van het nest. Later is het de rode binnenkant van de snavel die de jongen doet sperren.

Ook bij dit boekje moet weer worden opgemerkt dat de uitgever het helaas niet nodig vond het boek te illustreren. Met de tekening van het mannetje op het kaft moeten we het doen. Zelfs een afbeelding van het geheel anders gekleurde vrouwtje ontbreekt. Aan de stijl van Cools was het weer even wennen. Het is niet de vlotte stijl van bijvoorbeeld Koos Dijksterhuis in zijn boek over de Spreeuw. Maar het boek biedt een prachtige inkijk in het leven van een vogel die we helaas in en rond Noordwijk zelden te zien krijgen.

De Bruine beer van Noordwijk

Wim Kuijper

Beren kwamen vroeger in Nederland voor. Maar ze zijn hier omstreeks het jaar 1000 uitgestorven. Mogelijk kwamen daarna nog wel eens dieren uit Duitsland in Oost Nederland terecht, maar een levensvatbare populatie zal daar niet meer geweest zijn. Dit stukje gaat over de vondst van enkele botten van een Bruine beer in de duinen ten noorden van Noordwijk. Het bleek een van de laatste wilde beren van Nederland te zijn.

Bruine beer. Foto: Joost Bouwmeester

De vondst

In het begin van 2016 werd ik gewaarschuwd door Hans Vader (voormalig boswachter van Waternet in de Amsterdamse Waterleidingduinen). Hij had schelpen zien liggen in het noordelijk deel van de van Limburg Stirumvallei. Daarbij was een soort die hij nog nooit eerder in het duin had gezien. Na een bezoek aan de plek zag ik dat het om een landslak - de Grote clausilia - ging en ik besloot hier een onderzoek te doen naar de vroegere schelpenfauna's. Door grondwerkzaamheden i.v.m. het dichtschuiven van een waterwinkanaal (Van Limburg Stirumkanaal), waren er oude bodems vrijgekomen. Deze waren op diverse plekken zichtbaar in een gebied van circa 2500 m². Bodemonderzoek toonde op veel plaatsen de aanwezigheid van

Het Bijenkorfje, een 2 mm groot landslakje, dat kenmerkend is voor oude ongestoorde bossen. Foto: Petra Sonius (Naturalis)

schelpen (mollusken) aan. De schelpensoorten van een aantal monsterpunten gaven aan dat hier vroeger een ongestoord, oud loofbos onder vochtige omstandigheden heeft gestaan. Op de bosbodem was een goede strooisellaag ontwikkeld en er lag dood hout. Vooral het Bijenkorfje, een nu in Nederland uitgestorven landslakje, geeft dit aan. Determinaties van enkele stobben toonde berk en els aan. Op enkele plekken leefden ook zoetwaterslakken en waren de omstandigheden meer moerassig met een lage begroeiing van o.a. watermunt, waterbies, waternavel

De berenbotten vlak na de vondst. Foto: Wim Kuijper

Nadat de botten van de Bruine beer in anatomisch verband waren neergelegd bleek het om een bijna complete linkervoorpoot te gaan. Foto: Ivo Verheijen (Universiteit Leiden, Faculteit Archeologie)

en zegge. Koninginnenkruid kwam algemeen voor (vondsten van zaden). In enkele grondmonsters werden naast schelpen ook enkele zoogdierresten aangetroffen. In een monster lagen enkele kleine botjes en twee kiezen van de

Bosmuis en in een ander monster tientallen botjes, negen kiezen en vier tanden (bijna een heel skelet) van de Noordse woelmuis. Van een Edelhert werd een losse kies gevonden. Maar tijdens het grondonderzoek in het veld vielen enkele grotere botten op. Ze waren van een voor mij onbekend dier. In Leiden werd de soort meteen herkend: het bleken de resten van een Bruine beer (*Ursus arctos*) te zijn (foto).

De botten van de Bruine beer zijn allemaal beschreven en gemeten. Het bleek om een vrijwel complete linkervoorpoot van een individu van gemiddelde grootte te gaan. Op de foto is te zien om welke botten het gaat, ze konden goed in anatomisch verband neergelegd worden (foto).

Gegevens duingebied en ouderdom vondst

Na de vorming van de Oude Duinen, kort voor de Romeinse tijd, was er een langdurige rustfase in de duinvorming. Op het oppervlak ontstonden bossen, op de laag gelegen plaatsen waren moerassen en duinplassen aanwezig. Door stuifmeelanalyse van veen bleek dat tussen 175 BC en 900 AD de boomgroei toenam (berk, eik, els, wilg, beuk). Eind 8^e – eind 9^e eeuw nam de beuk opvallend toe. Tegelijkertijd steeg de grondwaterstand en ontstond er veel open water in de duinen. In de hele duinstreek tussen Velsen en Noordwijk ontstond een praktisch aaneengesloten bosgebied. Door vondsten van hout en zaden tijdens graafwerkzaamheden en archeologisch onderzoek weten we dat er grote zomereiken en beuken stonden. Een deel van dit bos lag in het grensgebied van Rijnland en Kennemerland en bleef om die reden lang onaangetast. Naar schatting was dit duingebied tot enkele honderden km² groot (de kustlijn lag ook verder westelijk dan tegenwoordig). Rond 1300 was het gebied nog een 'wildernis' en stond (deels) bekend als Haarlemmerhout.

Ongeveer 1000 AD begon een nieuwe verstuivingsfase in het duingebied: vanuit het westen werden de Jonge Duinen gevormd. Moerassen stoven dicht en bossen werden onder zand bedolven.

Voor de schatting van de ouderdom van onze vondsten is de hoogteligging van de onderzochte laag belangrijk. Een schatting is enkele meters boven NAP. Door enkele onderzoeken, o.a. van Blokzijl en Pruissers, Jelgersma et al. en Vossen is er informatie over de directe omgeving van de vondst. Vergelijking hiermee wijst erop dat ons materiaal uit de top van de Oude Duinen afkomstig kan zijn. Het bos dat hier groeide is overstoven door de Jonge Duinen en de aanwezige planten, schelpen en zoogdieren zijn begraven geraakt. Door een ¹⁴C datering van een van de berenbotten werd dit bevestigd: de ouderdom ligt tussen de 880 en 970 kalenderjaren AD. Het betreft daarmee een van de laatste in het wild levende Bruine beren in Nederland.

Schriftelijke bronnen

Door Swaen is een handschrift bewerkt dat waarschijnlijk geschreven is door C.J. van Heenvliet

rond 1636. Dit boek 'Jacht-Bedryff' behandelt de jacht en de bejaagde dieren. De schrijver is houtvester van Holland en West-Friesland en daardoor worden vooral als jachtgebied de duinen van Holland genoemd. Precies het gebied waar de hier gemelde Noordwijkse vondst is gedaan. Voor ons is van belang de vermelding van de volgende soorten die voor de jacht in aanmerking kwamen: hert, Damhert, Ree, Haas, Konijn (en veel vogelsoorten). Over Wild zwijn, Wolf en Vos wordt gezegd: 'zijn daer eertijds veel geweest, doch in lange jaren gene'. De oorzaak was het omvormen van de bossen tot bouw- en weiland en de moerassen tot wei- en hooiland.

Hieruit blijkt dat de beer niet bekend was als een dier dat rond 1600 in de duinbossen leefde. Beren waren kennelijk al veel eerder uitgestorven dan Wild zwijn, Wolf en Vos en kwamen niet meer in de herinnering voor.

Een vermelding uit 943, in de charters van de bisschop van Utrecht, van het recht om in het oosten van het land op Bruine beren te jagen, kan betrouwbaar zijn, aangezien de Bruine beer in het aangrenzende West-Duitse gebied in de 10^e eeuw nog veelvuldig voorkwam.

Volgens Liesenborghs moet in de Nederlanden de Bruine beer al tijdens de Romeinse bezetting uitgestorven zijn. Vrij snel verdween de soort uit geheel west Europa, al blijven tot op heden enkele relictpopulaties over. Gedurende de Middeleeuwen verdween het dier ook uit het grootste deel van de rest van Europa.

Leefgebied en voedsel

Bruine beren hebben een voorkeur voor gemengd bos en bosachtige gebieden. Om beschutting voor de winterslaap te vinden, biedt loofbos voldoende mogelijkheden in het gematigde klimaat van Nederland. Tegenwoordig heeft de soort zich voornamelijk teruggetrokken in berggebieden waar weinig mensen komen. Een beer leeft solitair, behalve als de vrouwtjes jongen hebben. De dieren hebben een gevarieerd menu, het zijn alleseters: vruchten, noten, kruiden, grote insecten, kleine dieren, soms grotere dieren.

Beren in de rest van Nederland

Aanvullend op de Noordwijkse vondst heb ik alle meldingen van berenbotten en –tanden uit Nederland bij elkaar gezocht. Dit uit de periode vanaf 10.000 jaar geleden tot heden. Hieruit blijkt dat de resten van beren regelmatig, maar zeldzaam, tijdens archeologisch onderzoek in nederzettingen zijn aangetroffen. Meestal betreft het slechts een tand, bot of schedel (-fragment). Doorboorde hoektanden zijn door de mens gebruikt als hanger of amulet. Deze tanden kunnen door ruil verkregen zijn en hoeven dus niet op de aanwezigheid van beren in het betreffende gebied te wijzen. Wel is het duidelijk dat de Bruine beer in Nederland aanwezig was. De jongste vondsten komen uit de Vroege

Middeleeuwen, na ongeveer het jaar 1000 verdween deze soort uit Nederland door ontbossingen en jacht.

De Noordwijkse Bruine beer blijkt dus bijzonder te zijn: hij is in een natuurlijke afzetting gevonden, er zijn 26 botjes en botten gevonden die een vrijwel complete voorpoot vormen en het blijkt een van de laatste wilde Bruine beren van Nederland te zijn.

N.B. Het voorgaande is vooral gebaseerd op een artikel in het zoogdiertijdschrift Lutra (Kuijper et al., 2016). Een artikel over de bijzondere schelpenfauna van dezelfde plek staat in het schelpentijdschrift Basteria (Kuijper, 2016).

Bij het onderzoek kreeg ik hulp van mijn collega's van de Faculteit der Archeologie (Universiteit Leiden): André Ramcharan en Thijs van Kolfschoten (determinaties zoogdierresten), Ivo Verheijen (metingen botten en vergelijkingen), Hans van der Plicht (ouderdomsbepaling). Joost Bouwmeester maakte de foto van een Bruine beer. Wil Nekkers hielp in het veld. Van Waternet kreeg ik een vergunning om onderzoek in hun duingebied te doen.

Geraadpleegde literatuur

- Blokkzijl, J. en A.P. Pruissers, 1989. Het voorkomen van veen- en humeuze lagen in en rondom het infiltratiegebied van Gemeentewaterleidingen Amsterdam. Rapport Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Jelgersma, S., J. de Jong, W.H. Zagwijn & J.F. van Regteren Altena, 1970. The coastal dunes of the western Netherlands; geology, vegetational history and archeology. Mededelingen Rijks Geologische Dienst, Nieuwe Serie 21: 93-167.
- Kuijper, W.J., 2016. A late Holocene forest fauna with *Spermodea lamellata*, *Merdigera obscura* and *Cochlodina laminata* in the dunes of Noordwijk (province of South Holland), The Netherlands. Basteria 80: 195-200.
- Kuijper, W.J., I.K.A. Verheijen, A. Ramcharan, H. van der Plicht & T. van Kolfschoten, 2016. One of the last wild Brown bears (*Ursus arctos*) in the Netherlands (Noordwijk). Lutra 59 (1-2): 49-64.
- Liesenborghs, P., 2007. Het edele vermaak. De jacht in de Spaanse Nederlanden onder de Aartshertogen. Scriptie Geschiedenis, Katholieke Universiteit Leuven, België.
- Swaen, A.E.H., 1948. Jacht-Bedryff. Brill, Leiden.
- Til, M. van en J. Mourik, 1999. Hieroglyfen van het zand. Vegetatie en landschap van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Gemeentewaterleidingen Amsterdam.
- Vossen, I., 2007. Archeologische begeleiding Vernattingsproject De Zilk, Amsterdamse Waterleidingduinen. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2007/86. Oranjewoud B.V., Heerenveen.

Bijzondere planten in de Duin- en Bollenstreek in 2016

Jelle van Dijk

Al meer dan 20 jaar verschijnt bijna jaarlijks een bijdrage in "de Strandloper" die handelt over bijzondere plantenvondsten in de Duin- en Bollenstreek. Al die bijdragen zijn aanvullingen op het overzicht dat is te vinden in de *Flora van de Duin- en Bollenstreek*, een boek dat door onze vereniging in 1994 in eigen beheer werd uitgegeven. Al die aanvullingen rechtvaardigen zo langzamerhand de uitgave van een nieuw boek over de wilde flora van onze regio. Ook is het boek uit 1994 al zo'n tien jaar niet meer in de boekhandel te krijgen. Alleen bij Moby Dick is het boek vrijwel steeds nog voorradig (prijs € 15). Mocht er een nieuwe uitgave komen, dan zal daarin zeker ook aandacht besteed worden aan de landgoederen bij Warmond zoals *Huys te Warmont* en *Oostergeest*. Dit gebied werd in genoemde Flora niet besproken. Vandaar dat in deze bijdrage af en toe de omgeving van Warmond wordt genoemd. Evenals in voorgaande jaren is een groot deel van de bijzondere vondsten gedaan op braakliggende bouwterreinen. In de vorige Strandloper (december 2016) verscheen daarover een speciaal artikel. De soorten die daar werden genoemd, komen hier niet opnieuw ter sprake, uitgezonderd enkele soorten die niet eerder of alleen vele jaren terug in onze regio zijn aangetroffen. Een andere locatie die mooie soorten opleverde was de uitbreiding van de begraafplaats Duinhof in Lisse die een tiental jaren geleden gerealiseerd werd. In het meest oostelijke gedeelte, vlakbij de parkeerplaats, zijn een paar hoger gelegen plateaus aangelegd. Op deze zanddepots hebben zich verrassende soorten gevestigd. Vermoedelijk is zaad van deze soorten met het aangevoerde zand meegekomen.

Nieuw voor de regio

Laksteeltje *Catapodium maritimum*

Op 29 mei 2016 ontdekte Wim Langbroek dit kleine grasje tussen het plaveisel in de straat Neptunus in de Katwijkse woonwijk Rijnsoever. Nadat JvD de plantjes daar op 13 juni 2016 goed bekeken had, ging hij naar de Uitwatering, waar hij dit grasje ook zag staan. Op dezelfde dag bleek Theo Westra het Laksteeltje daar ook gevonden te hebben. Laksteeltje is een typisch plantje van zeeweringen en groene stranden en duikt de laatste jaren ook op in het straatmilieu.

Gevinde kortsteel *Brachypodium pinnatum*

Op 22 juli 2016 zag JvD een grote groeiplaats van dit fraaie gras op begraafplaats Duinhof in Lisse. Deze soort komt talrijk voor in Zuid-Limburg, maar wordt daar buiten zelden aangetroffen.

Ruwe kransnaalbaar *Setaria verticilliformis*

Half september meldde Casper Zuyderduyn enkele bijzondere soorten op het braakliggende land langs de Achterweg. Dit verleide meerdere floristen hier ook eens

te gaan kijken. Op 8 oktober 2016 was Sipke Gonggrijp hier aan het speuren en stelde hij vast dat hier de zeldzame Ruwe kransnaalbaar groeide. Er bleken tientallen planten van deze soort te staan.

Gewone bermzegge *Carex spicata*

Op 16 juni 2016 zag JvD tijdens de broedvogel-inventarisatie op de Noordwijkse Golfclub deze zegge staan. Deze soort komt in grote delen van ons land voor, met name in het rivierengebied, maar groeiplaatsen in de Bollenstreek waren ons nog niet bekend.

Zeelathyrus *Lathyrus japonicus*

Op 8 november 2015 meldde Guido Rappé de vondst van deze soort op de steenglooing van de Katwijkse Uitwatering. Omdat er geen foto bijgeleverd werd, is die vondst in de vorige aflevering van deze rubriek wel even genoemd, maar niet opgenomen in de lijst met nieuwe soorten. Begin dit jaar werd alsnog een foto geleverd, zodat de documentatie nu rond is. Gelukkig gaat het hier niet om een incidentele vondst, want op 11 juni 2016 vonden Karel Gort en Rob Martens een vijftal plantjes op dezelfde plaats. De planten hebben in 2016 nog niet gebloeid.

Gestrepte klaver *Trifolium striatum*

Op 29 mei 2016 vond Casper Zuyderduyn langs de Eisingastraat (bedrijventerrein 's-Gravendijck) een grote groeiplaats van deze klaversoort. Deze nogal onopvallende soort is in ons land vooral te vinden rond Nijmegen en langs de kust, met name op Texel en in het Deltagebied.

Gevinde kortsteel

Witte klaverzuring

Witte klaverzuring *Oxalis acetosella*

Op 11 mei 2016 vond JvD een kleine groeiplaats op landgoed Huys te Warmont. Deze soort is wijdverspreid in de bossen op de zandgronden, maar dat geldt niet voor de bossen in West-Nederland.

Bosereprijs *Veronica montana*

Op 10 mei 2016 vond Bart Dijkstra een mooie groeiplaats van de Bosereprijs in het zuidelijke deel van landgoed Huys te Warmont. De volgende dag ging JvD hier ook kijken en vond even later ook een groeiplaats aan de noordzijde van het landhuis. Bosereprijs is vooral te vinden in Zuid-Limburg en enkele bosgebieden in het oosten en noorden van ons land.

Bosereprijs

Fijn akkerscherp *Ammi visnaga*

Sipke Gonggrijp bezocht op 8 oktober 2016 ook een braakliggend terreintje in Rijnsoever en vond daar deze soort. Bij de Rijnsburgse bloemenkwekers is deze plant bekend onder namen als Tandentokerskruid, Kantbloem en Witte dille. Vermoedelijk hebben alle vondsten in ons land betrekking op planten die via kwekerijen verspreid zijn.

Borstelstrepzaad

Borstelstrepzaad *Crepis setosa*

Op 28 oktober 2016 fotografeerde JvD een soort streepzaad op een braakliggende bollenperceel aan de Van Berckelweg. Erik Slootweg, validator van waarneming.nl, merkte op dat dit geen Klein streepzaad was, maar waarschijnlijk wel het Borstelstrepzaad, gelet op de ruig behaarde kelken. Hierna werd materiaal verzameld en naar het Nationaal Herbarium in Leiden gebracht. Enige tijd later liet Wout Holverda weten dat het inderdaad om het zeldzame Borstelstrepzaad gaat en dat het Noordwijkse materiaal in de collectie was opgenomen.

Nieuwe vondsten van zeldzame planten

Knolcyperus *Cyperus esculentus*

Op 17 september vond Rien Sluijs langs de Achterweg een tiental planten van deze soort. Knolcyperus wordt als een lastig te bestrijden onkruid in leliecultures beschouwd. Kerngebieden zijn, behalve de bollengebieden in Zuid- en Noord-Holland, Midden-Limburg en Oostelijk Noord-Brabant. In zuidelijke landen wordt dit gewas gekweekt vanwege de smakelijke knolletjes.

Knolcyperus

Roze look *Allium roseum*

Op 7 juni 2016 ontdekte Rien Sluijs een flinke groeiplaats in een rommelbosje op de hoek van de Duinweg en de Hoogwakersbosstraat. Aanvankelijk werd aan Moeslook

gedacht, maar deze planten weken sterk af van het Moeslook dat JvD op 12 juli 2015 fotografeerde langs de IJssel bij Gorssel. Vermoedelijk ging het bij de vroegere groeiplaats van Moeslook in de Coepelduynen (laatste vondst in 1991) ook niet om Moeslook, maar om Roze Look.

Haarlems klokkenspel *Saxifraga granulata* 'Plena'

Op 11 mei 2016 trof JvD een kleine groeiplaats aan langs de slotgracht van Huys te Warmont. Tot nu toe was deze vorm van de Knolsteenbreek in onze regio alleen bekend van landgoed Offem. Een enorme groeiplaats bevindt zich achter het landhuis Beekestijn in Velzen-Zuid.

Melige toorts

Melige toorts *Verbascum lychnitis*

Op 22 juli 2016 trof JvD vijf forse planten van deze soort aan op de begraafplaats Duinhof in Lisse. Wellicht was zaad van deze soort meegekomen met het hier gestorte zand. Tot nu toe waren van deze toorts met witte bloemen twee vondsten bekend. Voor 1995 groeide een plant bij een vroegere fazantenvoerplaats in de AWD en in 1999 stond een plant te bloeien langs de zuidelijke Randweg in Voorhout. Behalve de Melige toorts, waren op Duinhof nog meer toortsen te bewonderen: Stalkaars, Koningskaars en Zwarte toorts.

Kleverige ogentroost *Parentucellia viscosa*

Op 25 juni 2016 vond JvD zo'n 30 planten van deze soort op een braakliggend stuk land van bedrijventerrein Sassenheim-Zuid. Dat is niet ver van de zuidelijke Randweg van Voorhout, waar deze soort vele jaren met tientallen te vinden was, te beginnen in 1998.

Vermoedelijk was de Kleverige ogentroost daar met het zaaipakket voor de bermen meegekomen.

Kleverige ogentroost

Straatwolfsmelk *Euphorbia maculata*

Op 18 november 2016 trof Casper Zuyderduyn deze soort aan op de Algemene Begraafplaats in Noordwijk aan Zee. Deze nieuwkomer in het straatmilieu groeide enkele jaren (2009-2014) tussen het plaveisel in de straat Vlashoven in Noordwijkerhout. In 2015 bleek er één plantje te groeien op camping "de Noordduinen" in Katwijk.

Aardkastanje *Bunium bulbocastanum*

Dit jaar werden, na een decennium zonder vondsten, weer enkele bloeistengels van de Aardkastanje in de Coepelduynen gevonden. Een telling in 1983 leverde in dit gebied nog diverse groeiplaatsen op, met een totaal van 83 planten. De Aardkastanje werd vroeger op de duinakkertjes gekweekt vanwege de voedzame wortelknolletjes.

Akkerandoorn *Stachys arvensis*

Op 17 september 2016 vond JvD langs de Achterweg zo'n 20 planten van dit zeldzame akkeronkruid. Deze soort was één keer eerder in onze regio gevonden. In 1993 vond Martien de Graaf enkele planten op een bouwterrein bij Hillegom. Akkerandoorn is in West-Nederland een zeldzame soort, maar is op de oostelijke en zuidelijke zandgronden op veel plaatsen te vinden.

Waarnemingen oktober, november, december 2016

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels, die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Weer voedsel in zee

Drieteenstrandloper foto: Piet van der Luyt

Rond 2008 maakten we kennis met een nieuw verschijnsel voor de Noordwijkse kust: massale aanwezigheid van visetende zeevogels in de winter. Vooral 2012 en 2013 waren spectaculaire jaren met honderden Roodkeelduikers, Zeekoeten, Futen en Drieteenmeeuwen. De afgelopen twee jaar waren de aantallen beduidend lager. Aan het begin van het seizoen leken de aantallen wel op te gaan bouwen, maar het zette niet door. Blijkbaar bleven de scholen vis (haring en sprot) in deze jaren weg van onze kust. Dit jaar gaf weer een opleving. Op 25 november was er de eerste ochtend met aardige aantallen Alk/Zeeoeten (ca.200). Vanaf 3 december arriveerde een grote groep Roodkeelduikers en vlogen er dagelijks 3-400 langs. Vanaf 21 december deden ook de Alk/Zeeoeten goed mee met dagelijks 3-400 vogels.

Drieteenmeeuwen voegden zich er weer een paar dagen later bij met 274 vogels op 24 december. De piek in de aantallen

lag op 26 december met bijna 900 Alk/Zeeoeten en 400 Roodkeelduikers. Daarna zakten de aantallen weer even snel in als ze opbouwden. Waarschijnlijk was er wel flink wat vis, maar niet zoveel als in de topjaren 2012 en 2013. Dat er veel leven in zee zat bleek ook na het stormachtige weer. Er was veel losgewoeld van de bodem en er waren weer eens massale strandingen van bodemdieren. In vorige jaren was het beeld vaak eentonig: eerst een aantal jaren Amerikaanse Zwaardschedes en vervolgens in de winter van 2014/2015 een massale stranding van zeesterren. In 2015/2016 bleven grote strandingen uit. Deze winter is het beeld gevarieerder: Er was een ongekend grote stranding van Mossels met een variatie van andere soorten schelpdieren en zeesterren. Dat hierbij veel levende schelpdieren zaten doet vermoeden, dat ze dicht onder de kust zijn losgewoeld. Op de zandbanken, die met de suppleties zijn ontstaan, lijkt zich nu een gevarieerde leefgemeenschap ontwikkeld te hebben. Dat is in elk geval goed nieuws voor de vogels, die op het strand hun voedsel zoeken. De strandingen van bodemdieren zijn een rijke voedselbron voor Drieteenstrandlopers en meeuwen. Wellicht gaan we na alle verstoringen van de suppleties nu een herstelfase in van de zeebodem voor onze kust.

Winterse Jan-van-Genten

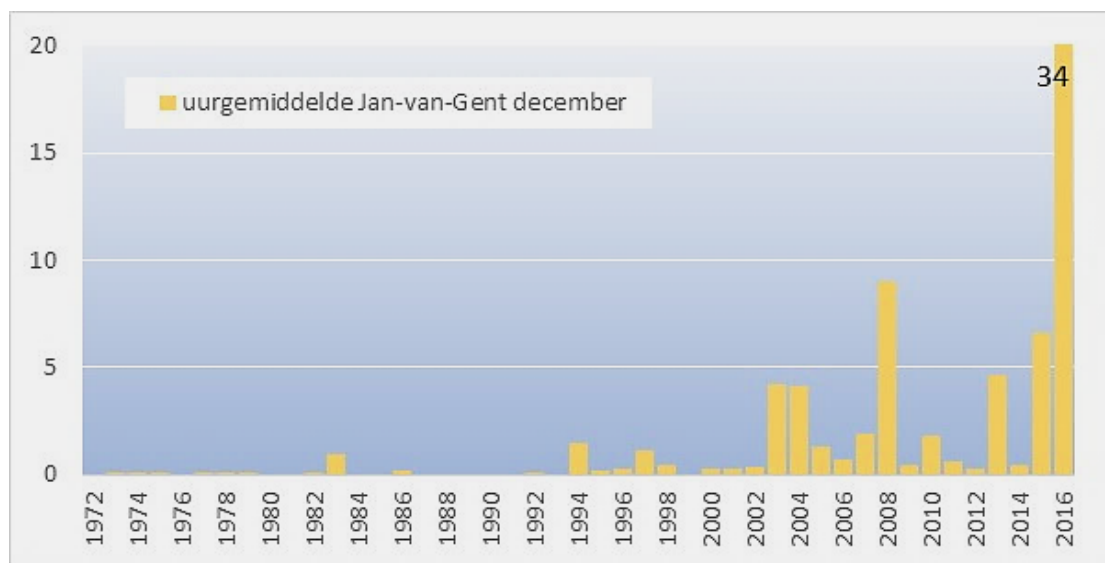
Een Jan-van-Gent, die vlak achter de branding door het beeld scheert, maakt elke ochtend zeetrekten geslaagd. Als vogel van volle zee heeft hij de kust niet nodig, dus het is een buitenkans om ze van dichtbij te zien. Tweede Kerstdag was zo'n bijzondere dag in de zeetrekhut met een continue stroom van kleine groepjes genten, die vlakbij langs kwamen. Dat betekende ook een nieuw december record voor de telpost. In 4 uur tijd telden de zeetrekters 496 vogels, met een nieuw december uurrecord van 190 vogels. Ook elders langs de kust was het een spectaculaire dag. De telpost Ouddorp vestigde het record voor de beste decemberdag voor Jan-van-Gent ooit met 3514 vogels. Van de wereldpopulatie Jan-van-Genten broedt zo'n 60% op de Britse Eilanden. Waarschijnlijk zien we hier in de herfst dus vooral Britse vogels, die na het broedseizoen uitzwermen over de Noordzee en de Atlantische Oceaan. De meeste trekken naar het zuiden weg en overwinteren van de Middellandse Zee tot de evenaar. Tot tien jaar geleden zagen we in de winter meestal maar enkele individuele Jan-van-Genten. In de eerste jaren van het zeetrek kijken, was het zelfs een zeldzaamheid, met een totaal van 11 vogels waargenomen over de periode 1972-1990. In de jaren vanaf 2008 werden dat er

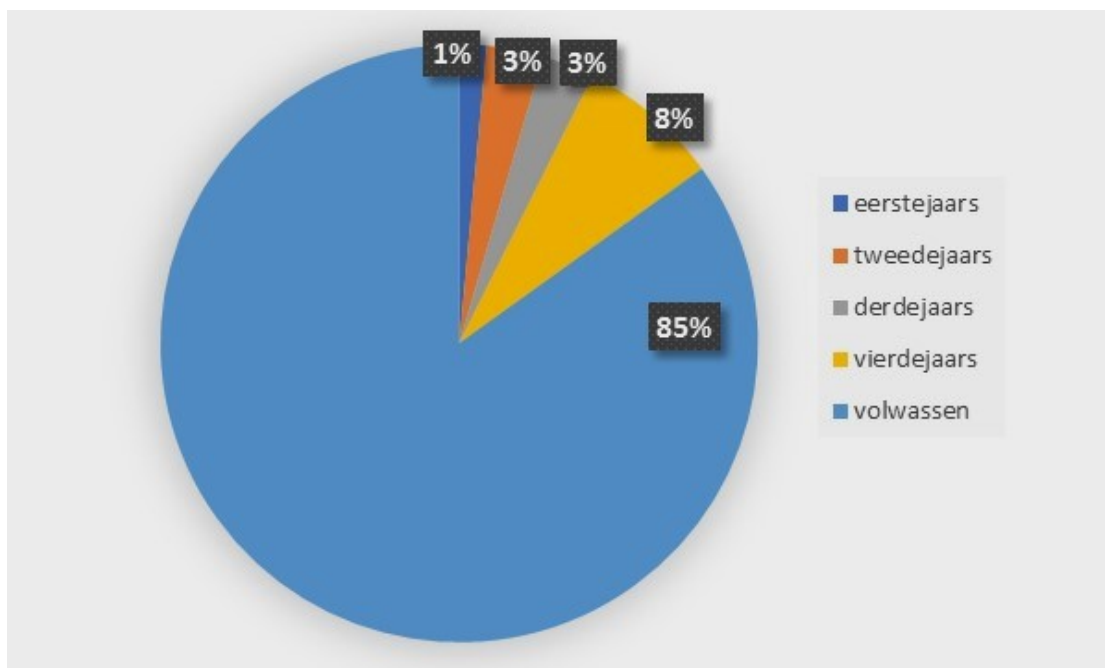
Jan van Gent 1ste jaars foto: Jan Hendriks

meer toen de grote hoeveelheid vis voor de kust, veel zeevogels aantrok (zie figuur 1). In de voedselzoekende groepen mengden zich altijd wel genten. Er waren zelfs dagen met enkele tientallen vogels. De jaren 2013 en 2015 waren ook al goed voor winterse genten, maar 2016 is voorlopig het topjaar. Aan de aantallen op tweede kerstdag gingen eerder in de maand al goede dagen vooraf. Blijkbaar was er in de Noordzee dit jaar voldoende voedsel om tot in de winter niet weg te trekken en dicht bij de broedkolonies te blijven. De passage van Tweede Kerstdag markeerde wel een uittocht uit de Noordzee, want daarna vielen de aantallen sterk terug. Bij Jan-van-Genten is vaak goed de leeftijdsklasse in te schatten. Als de vogels dichtbij langs komen is zelfs het onderscheid tussen adulte en vierdejaars vogels te zien. Bij vogels verder weg vallen de paar zwarte armpennen, die de vierdejaars vogels in de witte vleugel hebben niet meer zo op. Het aandeel vierdejaars vogels wordt dan ook snel onderschat. In de figuur is de leeftijdsverdeling van de Jan-van-Genten van december 2016 te zien. De volwassen vogels maken daar met 87% de overgrote meerderheid uit. Dit klopt met het algemene verspreidingspatroon in de winter: jonge vogels trekken verder zuidelijk weg, terwijl de volwassen vogels dichter bij het broedgebied blijven. Ondanks de lastige herkenbaarheid maken vierdejaars vogels toch nog 8% van het totaal uit. Ook voor deze leeftijdsgroep is het van belang om niet te ver weg te zwerven en in het voorjaar weer op tijd bij de broedkolonies te zijn.

figuur 1 Uurgemiddelde Jan-van-Genten zeetrekpost Noordwijk maand december 1972-2016

Figuur 2 Leeftijdsverdeling Jan-van-Genten zeetrekpost Noordwijk december 2016

Dwerggorzen!

De regio Katwijk-Noordwijk heeft een zekere reputatie als het gaat om overwinterende Dwerggorzen. Veel vogelaars zagen de Dwerggors, die op drie opeenvolgende winters van 2006-2008 overwinterde op braakliggend bouwterrein op het bedrijventerrein 's Gravendijk. Deze was in 2008 zelfs vergezeld van een tweede vogel. Eerder hadden ook al Dwerggorzen overwinterd op de Zanderij in Katwijk en langs het Zwarte Pad. Dit jaar was het weer raak. Op het grote braakliggend terrein, waar straks Offem-Zuid wordt gebouwd, vond Casper Zuyderduyn op 5 november 2 Dwerggorzen. Op 4 december vond hij zelfs een derde vogel in het Middengebied. De plek op 's Gravendijk had alles in zich voor een goede overwinteringsplek voor Dwerggorzen: recent verlaten volkstuintjes en teelland, met een ijle vegetatie van zaadrijke akkeronkruiden, met in de directe omgeving dichte braamstruiken. Ook op de plek in het Middengebied liggen verlaten volkstuintjes, de signatuur van een Dwerggorzen terreintje. Alle overwinteringsplekken rond Katwijk en Noordwijk hadden dit. Was de vogel van Middengebied lastig terug te vinden in het deels ontoegankelijke gebied, de vogels van de Achterweg lieten zich goed bekijken. Hierbij was ook wel te zien, dat het vogels kijken sinds 2008 veranderd is. De Dwerggors van 's Gravendijk trok honderden vogelaars uit het hele land, die een kort bezoekje brachten aan de plek. Dat was nu weer zo, maar het beeld werd vooral gedomineerd door de continue aanwezigheid van vogelfotografen. Dat betekende, dat de vogels regelmatig werden opgejaagd (nog een foto net te dichtbij...) en een tijdje uit beeld verdwenen naar elders op het grote braakliggend terrein. De vogels waren daardoor lastiger te zien. Hoe de vogels zelf alle aandacht gewaardeerd hebben is moeilijk te zeggen. Hopelijk zien we de Dwerggorzen volgend jaar nog een keer terug!

Dwerggors-12 dec. 2016 Noordwijk - Middengebied zuid © Casper Zuyderduyn

Dwerggors-4 luik-© René van Rossum

Maandoverzicht

oktober

Oktober was een maand met rustig herfstweer. De maand begon met een aantal dagen met regenachtig weer. Daarna zat de wind vooral in de noord en oosthoek. Rond 18 en 19 was de stroming weer westelijk en viel er veel regen. Aan het eind van de maand startten de dagen door het rustige weer vaak mistig.

Op 1 oktober zat er in de Coepelduynen een **Tapuit** met kleurringen (PD). Deze bleek twee weken eerder op 16 september te zijn geringd op Helgoland. De ringer had deze als de Groenlandse ondersoort gedetermineerd, die broedt van Oost-Canada tot IJsland. Ter hoogte van Willem v.d. Bergh zaten ook 2 **Bladkoningen** (PD). In het hele waarnemingsgebied doken Bladkoningen op, zoals in het bungalowpark Sollasi (RJ), de Hogeveense Polder (RG), de Noordduinen (RG) en in het Middengebied (CZ). Sommigen bleven een aantal dagen op die plekken te zien. De laatste zat op 22 oktober in Rijnsoever (PD AM). Over de Puinhoop vloog op 1 oktober een late **Duinpieper**, 114 **Grote Gele Kwikstaarten** en een **Zomertortel** (MD). Op 2 oktober was er een **Purperreiger** aanwezig in de Elsgeesterpolder (FK). Op 5 en 31 oktober was er een **Velduil** aan het jagen in de Coepelduynen (FD e.a.). Daar was ook een vondst van een dode **Kerkuil** op 8 oktober (PD). In de AWD Starrenbroek arriveerde die dag de eerste **Klapexster** (JDu). Op 31 oktober zat er één in de Noordduinen bij de Driehoek (MW LS JD). Op 4 en op 15 oktober trok er een **Rode Wouw** over de Puinhoop (LP RR). Op 12 oktober trok er een late **Visarend** over Sollasi (RJ). De **Steppenkiekendief** verschijnt steeds frequenter in ons land en op 23 oktober vloog er één over de Puinhoop (RR). Overtrekkende groepjes **Baardmannen** zijn geen jaarlijks beeld. Op 8 oktober was er een groepje van 7 even op de Puinhoop aanwezig (RR). Op 9 en 23 oktober trok er opnieuw een groepje van 4 over (JS AM). Op 11 oktober kwam de laatste groep **Lepelaars** van het seizoen over de Puinhoop (RR). Op 16 oktober trokken er 18 **Grote Zilverreigers** over de Puinhoop, waarvan 3 in één groep (FD e.a.). Ook was er die dag goede trek van **Kruisbekken**, met 96 vogels (RR). Dagen met massale landtrek waren schaars. Beste dag qua aantallen was 16 oktober met 45.000 **Vinken** (RR). De eerste goede dag met lijstertrek was pas op 30 oktober, met 7500 **Kramsvogels** en 1400 **Koperwieken** (RR). Wel trokken er in de loop van de maand 5 **Grote Piepers**, 3 **Europese Kanaries**, 2 **Roodkeelpiepers** en een **Dwerggors** over (RR MD GT e.a.). Langs de zeetrekhuut trokken in de loop van de maand 4 **Grote** en 5 **Kleine Jagers** (JD). De aantrekkende westenwind bracht op 18 oktober een **Grauwe Pijlstormvogel** (JD) en op 19 oktober een **Noordse Pijlstormvogel** en 6 **Middelste Jagers** (JD HV). Een late zomergast was de **Sprinkhaanzanger** die op 16 oktober bij het Oosterduinse Meer zat (SW). Op 6 oktober trok een **Siberische Tjiftjaf** op

Baardmannen-de Puinhoop Katwijk © René van Rossum

Pallas' Boszanger-31 okt. 2016 Noordwijk - Noordduinen - Duindamse Slag
© Rob Halff

met een groepje mezen en Tjiftjaffen in de AWD Haasvelderduinen (ML). Op 27 oktober zat er één in de Blink (MW). Niet ver daar vandaan langs de Noraweg zat op 31 oktober een **Pallas Boszanger** (MW). Op 29 oktober dook een **Taigaboombkruiper** op in het terrein van Willem v.d. Bergh (MD). De eerste tekenen dat er **Pestvogels** in aantocht waren, kwamen op 26 oktober (MD) en 30 oktober (MW) met een eerste overvliegende vogel over Rijnsoever en Noordwijkerhout.

Op 1 oktober vloog er nog een **Kolibrievlinder** in Noordwijk-Binnen (HV). Op 16 oktober vloog in het Middengebied een **Blauwe Glazenmaker**, een libellensoort, die tot ver in het najaar gezien kan worden (CZ)

november

November was relatief koud. Eerst bracht een westelijke stroming regen, waarin de wind op sommige dagen aantrok tot windkracht 5. Daarna bracht de noorden- tot oostenwind kou en de eerste nachtvorst. Rond de 15^e trok de wind weer naar west en werd het nat. De enige herfststorm van het seizoen was op 20 november, met wind uit het zuidwesten.

Pestvogel-8 nov. 2016-Katwijk aan Zee – Rijnsoever © de Jong

De hele maand waren er meldingen van overvliegende **Pestvogels**. De enige groep ter plaatse was die van 10 tot maximaal 16 vogels in Rijnsoever en Hoornes in Katwijk-Noord, die daar van 7 tot 12 november verbleef (FD AM e.a.). Op 2 november was een **Kleine Alk** even aanwezig in de Buitenwatering (RR e.a.) Langs de zeetrekhut vlogen 2 **Middelste Jagers** (JD). In de middag volgde een spectaculaire passage van 9 **Grauwe Pijlstormvogels** (HS). Op 17, 18 en 19 november volgden er in de aanloop naar de storm nog vier (JD). De harde noordwestenwind van 6 november leverde vanuit de zeetrekhut een **Noordse Stormvogel** op, een **Grote Jager**, 4 **Kleine Alken** en een **IJseend** (JD RS PS HV). Later op de dag was er een IJseend aanwezig in de AWD bij het Pindabergje (MM). Op 5 november trok een late **Boerenwaluw** over de Puinhoop (FD). Op 8

november was een **Siberische Tjiftjaf** even aanwezig op de Puinhoop (RR). Op 5 november ontdekte Casper Zuyderduyn bij de Achterweg de 2 **Dwerggorzen**, die hier daarna bleven overwinteren (CZ). Vanaf 12 november scharrelden er af en toe tot 3 **Sneeuwgorzen** rond de Uitwatering Katwijk (AM). Andere overwinteraars waren de **Geelgorzen**, die vanaf 26 november verbleven bij Noordwijkerhoek (JW). Eerder zaten er op 19 november 2 langs de Duinweg in de Noordzijdepolder (HG). Op 9 november was een **Velduil** aanwezig in de Elspeestepolder (MG). Dezelfde dag zat er één op een ongebruikelijke plek: een schoolplein in Boerenburg (JP JD). Op 14 november landde er één tijdens een brandweeroefening even op het strand van Noordwijk (RZ). Op 19 november zat er een Velduil op het braakliggend land in de Bronsgeest (RG). Van 12 tot 19 november verbleef er een **Blauwe Kiekendief** in de Coepelduynen (RR JR PS). In de Elspeester- en

Hoogewegpolder verbleef in de eerste helft van de maand een groep van 280 **Goudplevieren** (JD). Op 12 november dobberden er 610 **Krakeenden** op het Oosterduinse Meer (JD). Twee keer vloog er deze maand een **Zeearend** over ons waarnemingsgebied, beide keren gezien vanaf de N206: op 25 november een eerstejaars vogel ter hoogte van de Achterweg (MW) en op 30 november één over Noordwijkerhout (TH).

Op 16 november vloog de laatste vlinder van het seizoen: een **Dagpauwoog** aan de Achterweg, op de locatie van de Dwerggorzen (TW).

Kleine Alk -2 nov.2016-Buitenwatering Katwijk ©René van Rossum

december

December was een zachte maand. De wind zat vooral in het zuiden en voerde relatief droge lucht aan. Koudere periodes waren er rond 5 december en in de laatste week. In die laatste periode had dat vooral te maken met hardnekkige mist. De kerstdagen waren nat met een stevige westenwind.

Een uitzonderlijk grote groep van 60 **Grote Zeeëenden** vloog op 2 december langs de zeetrekhut (JD HV). De hele maand waren regelmatig groepjes tot 8 vogels te zien. Op 20 december zat er even een **Kleine Jager** voor de zeetrekhut (JD). Met de 496 **Jan-Van-Genten** passeerden op 26 december ook 8 **Grote Jagers** en een **IJsduiker** (JD HV HS). In de Elspeerpolder zat op 2 en 3 december een **Velduil** (BB FK). Hier overwinterde ook een **Roodborsttapuit** (FK RG). Bij de Achterweg zaten op 27 december 2 Roodborsttapuiten (SW). Op 6 en 7 december vloog een **Koereiger** over ons waarnemingsgebied (RRo RG), mogelijk de vogel die een deel van de maand regelmatig op Lentevreugd te zien was. In De Blink verbleef op 4 december een **Klapekster** (SVI). In de AWD De Wouwen zat er één op 27 december (MK). Op 16 december zat er een **Sneeuwgorz** bij de Uitwatering Katwijk (AM). Groepjes overwinterende **Boomleeuweriken** zaten bij de Achterweg (14 op 23 december AV) en in het Langeveld (17 op 27 december JB). Andere groepjes overwinterende zaadeters waren 20 **Kneuen** in de Coepelduynen op 24 december (PS), 10 **Ringmussen** bij de Achterweg (PS) en in Noordwijkerhout op 28 december (JDu). In Kloosterschuur zaten op 28 december 2 **Witte Kwikstaarten** (AM). **Zwarte Mezen** waren schaars dit jaar. Op 25 december zat er één in de AWD bij het Vogelenveld (RS). Op 27 december ontdekte Maarten Wielstra aan de hand van het karakteristieke geluid een **Humes Bladkoning** bij de sportvelden in Noordwijkerhout (MW). Na de twee vogels van januari-februari 2014 in de Coepelduynen was dit het tweede geval voor ons waarnemingsgebied. De vogel liet zich in de volgende dagen goed bekijken. Dit was een tweede trekker voor vogelaars uit de regio, naast de **Dwerggorzen** die de hele maand aanwezig waren. Na het stormachtige weer van de kerstdagen liep het strand snel vol met meeuwen, die op de aangespoelde schelpdieren afkwamen. Op het strand tussen Noordwijk en de provinciegrens zaten op 28 december 2900 **Zilvermeeuwen**, 500 **Stormmeeuwen** en 1200 **Kokmeeuwen** (HV).

Op 8 december liep er een Wezel in de Noordduinen bij de Driehoek (JHa)

Humes-Bladkoning-31 dec 2016-Noordwijkerhout ©Reinder Genuit

Waarnemers

AM	Annelies Marijn	JHa	Joël Haasnoot	PD	Peter van Duijn
AV	Aart Vink	JP	Johan Passchier	PS	Peter Spierenburg
BB	Bas van der Burg	JR	Job de Ridder	RJ	Rob Jansson
CZ	Casper Zuyderduyn	JS	Joost van der Sluijs	RG	Reinder Genuit
FD	Frank van Duivenvoorde	JW	Jan Wierda	RR	René van Rossum
FK	Fred Klootwijk	LP	Luuk Punt	RS	Rien Sluijs
GT	Gijsbert Twigt	LS	Leo Schaap	SVI	Sander van Vliet
HG	Henk Gazan	MD	Menno van Duijn	SW	Sjaak Weijers
HS	Hans van Stijn	MG	Mariska de Graaff	TH	Thomas van Haaster
HV	Hein Verkade	MK	Marc Kolkman	RRo	Rutger Rodscheid
JB	Joost Bouwmeester	MM	Myra Meijering	RZ	Richard Zonneveld
JD	Jelle van Dijk	MW	Maarten Wielstra	TW	Trudy Winthorst
JDu	Joris Duivenvoorden				

bron: www.waarneming.nl

Blauwe Kiekendief en Zwarte Kraai - 8 okt.2016- Katwijk aan Zee - De Puinhoop © René van Rossum

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

Multicopy Katwijk/Noordwijk

De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk

T 071 408 10 03

E katwijk@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/katwijk

Multicopy Den Haag Forepark

Oder 18, 2491 DC Den Haag

T 070 301 301 0

E forepark@multicopy.nl

I www.multicopy.nl/forepark

multicopy the
communication
company

**TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN**

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58

F 071 / 362 03 92

E joopfaase@wanadoo.nl

beddenspecialist

VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinLux

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

*gespecialiseerd
in natuurboeken*

Schoolstraat 31
2202 HD Noordwijk
Tel. (071) 361 94 98

www.mobydicknoordwijk.nl

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

www.strandloper.nl

Online boeken bestellen?
Sta achter je Noordwijkse boekhandel en ga naar onze webshop

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen overal in Nederland thuis bezorgd.

L Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL